СССР КУБА ХОЁРОЙ ХАНИ БАРИСААН БАТА БЭХИ!

Фидель КАСТРО, Н. С. ХРУЩЕВ Калинин городой ажалшадтай уулзаба

Нүхэр Фидель КАСТРЫН хэлэһэн үгэ

Хүндэтэ нүхэр Никита Хрущев!

Хүндэтэ нүхэдүүд—бүд нэхэлгын комбинадай хүдэлмэрилэгшэд!

Манай делегаци энэ үглөөгүүр таанадтай, ханинартаяа уулзахадаа гүнзэгы ехээр баясажа, сэдьхэлээ хүдэлгэбэ. Танай комбинадай хүдэлмэрилэгшэдэй зүгһөө ахалагша мастер, тус комбинадай партиина организациин секретарии, тэрэшэлэн КПСС-эй Калининска обкомой нэгэдэхи секретариин хэлэһэн хани халуун үгэнүүдые бидэнэр дуулаабди.

Таанадай юушье һанажа байһые би мэдэнэгүйб. Маанадай эндэ ерээд байгаа хадамнай Куба тухай һанажа байхадаашье болохот. Кубын ямар байһан тухай, тэндэ наранай шангаар шарадаг тухай һанажа байхадаашье болоо ёһотойт. **(Шэмээтэй болоно).**

Би ондоо юумэн тухай бодожо байнаб. Энэ комбинадые хараһандаа һонирхожо байнаб. Советскэ Союзай, тэрэнэй арадай, тэрэнэй Коммунис партиин агуу ехэ түүхэ тухай би һанажа байнаб.

Совет арадай тэмсэл тухай, тэрэнэй шэн зоригто ажал болон үзэгдөөгүй ехэ амжалтануудые түйлаһан тухай би һанажа байнаб. Мүнөө Советскэ Союзда үзэһэн хараһан юумэнүүднай өөрынгөө Ленинэй партида, өөрынгөө арадта бата бэхеэр этигэлгые гэршэлэн харуулжа үгэнэ.

Совет засагай тогтоһоной һүүлээрхи түрүүшын үедэ ямар ехэ оролдолгын гаргагдаһан тухай, оройдоол 50 мянган киловатт хүсэтэй түрүүшын гидроэлектростанциие бариһан, түрүүшын гидростанци барижа дүүргэһэнээ бүхы совет хүнүүдэй һайндэрлэһэн тухай нүхэр Никита Хрущев бидэндэ хөөрэжэ үгөө. Таба-зургаан миллион хүрэтэр киловатт хүсэтэй гидростанцинуудые Советскэ Союз мүнөө барина.

Тиихэ үедэ хамта дээрээ миллион хахад киловатт хүсэтэй электростанцинуудые бариха гэжэ түсэбөөр хараалагдаһан байха юм. Мүнөө гансахан жэлэй турша соо 10 миллион киловатт хүсэтэй электростанцинууд баригдана.

Бүхы талаараа тус комбинат мүнөө үе сагай предприяти байһанаа харуулжа үгэнэ. Бүд нэхэжэ байһан эдэ машинануудые харахадаа, ажалай бүтээсын ямар ехээр нэмэһэн тухай, урдань эдэ бүхы хүдэлмэриие өөрынгөө гараар хээд, үгытэй ядуугаар мүлжэлгэ доро һуудаг байһан бүд нэхэгшэд тухай һанаандаа оруулнаш. Хожомынь машинанууд бии болоходоо мүлжэгшэдэй аша туһада хэрэглэгдэдэг байгаа бшуу.

Энэ предприятиин мүнөөнэй томо комбинат байһан тухай, эндэ урданайхиһа орходоо 100—200 дахин ехэ бүд хүдэлмэришэдэй нэхэдэг тухай бэшэ, харин энэ комбинадай, эдэ фабрика, заводуудай ажалшадта хамаатай байһан тухай, ажалшадта зорюулагдаһан эд бараа гаргадаг байһан тухай эндэ хэлэгдэнэ. Эдэ бүхы промышленность капиталистнуудай бэшэ, харин бүхы ажалшадай аша туһада хүдэлнэ.

Калинин городой хүн зон түсэбһөө гадуур 540 миллион түхэригэй продукци гүрэндэ үгөөд, энэ тоое 900 миллион түхэриг хүрэтэр нэмээхын тулада түсэбөө хубилгажа байна гэжэ КПСС-эй промышленна обкомой секретарь мэнэ һаяхан хэлэбэ.

Н. С. Хрущев: Тэрэ миллиард гэжэ хэлээ һэн. Миллиард гээд би тэмдэглэжэ абахамни. **(Шэмээтэй болоно, альга ташана).**

Ф. Кастро: 900 миллион тухай хэлэбэ гэжэ би һанаһан байгааб, харин тэрэмнай миллиард тухай бодожо байһан хүн байгаа юм байна. **(Шэмээтэй болоно, альга ташана).**

Н. С. Хрущев: Тэрэ миллиард тухай һанажа байһан аад, 950 миллион гү, али миллиард тухай хэлэһэншье байжа болоо даа. Миллиард гээд лэ дүүргэжэ болохогүй. **(Шэмээтэй болоно, альга ташана).**

Ф. Кастро: Эдэ бүхы мүнгэ зөөри химиин промышленностиие хүгжөөлгэдэ, шэнэ заводуудые барилгада, ажалшадта зорюулагдаха шэнэ баялигуудые байгуулха хэрэгтэ зорюулагдаха байна.

Нефтьһээ абтаһан целлюлозо болон синтетическэ продуктнуудай утаһанай бүд болгогдожо байхые нүгөөдэ фабрикада ороходоо бидэнэр хараһан байнабди.

Хими, хими, хими гэжэ байгаад нүхэр Хрущев бидэнэртэ хододоо хэлэдэг байгаа! **(Шэмээтэй болоно, альга ташана).**

Нүхэр Хрущев зүб юумэ хэлэнэ, коммунизм байгуулхын тулада химиие эгээн ехээр хүгжөөхэ хэрэгтэй. Тэрэнэй хэлэһэнэй ёһоор, коммунизмын үедэ бүхы хүн зон хэрэгтэй болохо хубсаһа хунараар, эдеэ хоолоор бүрин хангагдадаг байха ёһотой бшуу. Хүн зониие хубсаһаар, гуталаар хангахын тулада ехэ арһа, бүд гаргахын тулада хэды шэнээн олон мал үсхэхэ хэрэгтэй байгаа гээшэб?

Эндэ тон зүб асуудал табигдана. Жэшээлхэдэ, манай орон зургаа миллион шахуу эбэртэ бодо малтай, энэниие хүн бүхэндэ хубааха болоо һаа, нэгэ толгой хүртэнэ. Революциин илаһанһаа хойшонхи үе соо ажалшад гутал худалдажа абаха мүнгэ зөөритэй болоо гэбэшье, хэрэглэмжын жэшээгээр гутал оёжо гаргаха арһан Кубада дуталдадаг байна. Теэд олон оронууд манайхиһаа һураггүй үсөөн малтай юм.

Бүхы хүнүүдээ гутал хубсаһаар хангахые хүсөө һаа, химиие хүгжөөхэ хэрэгтэй. Калининайхид энэ программа бэелүүлгэдэ миллиард түхэригэй хэмжээтэйгээр өөрынгөө туһа нэмэри оруулалсахаяа байна. **(Үни удаан үргэлжэлһэн альга ташалга).** Энэ хадаа ехэ габьяа болоно гээшэ. Калинин тиимэшье ехэ бэшэ город, тэндэ хоёр гү, али гурбан зуу мянган хүн ажаһуудаг гэжэ намда хэлэһэн байна.

Н. С. Хрущев: Хоёр зуун наян таб.. мянган хүнтэй.

Ф. Кастро: Хэрбээ бултадаа эды шэнээн туһа нэмэри оруулдаг байгаа һаань, дурсагдаһан программын дүүргэгдэхэ байһаниинь сохомтой. **(Нэрьемэ альга ташалга).** Советскэ Союзда коммунизм байгуулха хэрэг бэелүүлэгдэхэ. **(Удаан үргэлжэлһэн нэрьемэ альга ташалга).**

Танай предприятинуудта ороходоо, нүхэдэй хэлэһэн үгэнүүдые шагнахадаа, эдэ бүхы юумэнүүд тухай би һанажа үзэдэг байгаа һэм.

Таанадай манай революциие һайшаан дэмжэдэг байһыетнай би мэдэнэб. Энэ хадаа пролетарска интернационализмын мэдэрэл болоно гээшэ. Иимэ мэдэрэлые Советскэ Союзай Коммунис парти, нүхэр Никита Хрущев хүн зоной дунда түрүүлдэг байгаа. **(Альга ташалга).**

Таанад манай орон тухай һанажа байнат, бидэнэр танай орон тухай һаналаа табижа байгаабди. **(Альга ташалга).** Таанад манай ажалшад тухай һанажа байнат, бидэнэр Советскэ Союзай ажалшад тухай һанажа ябадаг байнабди. **(Альга ташалга).** Манай арадай хэжэ байһан юумээр таанад баясанат, совет арадай хэжэ байһан юумээр бидэнэр бүри ехээр баясанабди. **(Альга ташалга).** Таанадай кубынхидай түйлаһан юумэ тухай һанажа байхада, бидэнэр совет хүнүүдэй түйлалтанууд тухай һаналаа табидаг байнабди. Совет хүнүүд, тэдэнэй агуу ехэ орон угаа ехэ юумэ түйлаа. Тэдэнэй түүхэ эрхим үльгэр жэшээ боложо үгэнэ.

Бүхы хүн түрэлтэндэ тэрэнэй нээжэ үгэһэн ерээдүй угаа ехэ гайхамшагтай. **(Альга ташалга).**

Арбан долоон ондо социалис революциин түрүүн болоһоной ашаар мүнөө Кубада социалис революци боложо байна. **(Альга ташалга).**

Манай арад имагтал өөрынгөө уялгые дүүргэжэ, хүн түрэлтэниие сүлөөрүүлхын түлөө тэмсэлдэ хубитаяа оруулалсаа. Агуу ехэ Ленинэй оронһоо дэмжэлгэ абадаг дээрэһээ энэ зорилгоёо дүүргэлгэмнай хүнгэдхэгдэжэ үгэнэ.

Таанадай дамжуулһан аха дүүгэй амаршалгануудые манай ажалшадта бидэнэр хүргэхэбди. Нүхэдүүд, маанадые хани халуунаар угтаһанайтнай тү..о манай арадай зүгһөө таанадта баяр..алан хүргэнэбди. Һайн даа! **(Удаан сагаан соо үргэлжэлһэн нэрьемэ альга ташалга).**

Советскэ Союзай болон Кубын хоорондохи бата бэхи хани барисаан мандаха болтогой! **(Удаан саг соо нэрьемэ альга ташалган болоо, Ура!» хашхаралдаан болоо. «Хани барисаан—хани барисаан!». «Фидель—Хрущев!» гэһэн юрөөлнүүдые митингдэ хабаадагшад табяа.**

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: **Фидель КАСТРО Н. С. ХРУЩЕВ хоёр Москвада.**

ТАСС-ай фотохронико.

БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ! *41-дэхи жэлээ гарана*

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 17 (10385) | 1964 оной январиин 21, вторник | Сэн 2 мүнгэн

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшоор, РСФСР-эй хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, бэлэдхэхэ министрээр нүхэр Л. И. Максимовые томилхо тухай

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй **тогтоохонь:**

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшоор, РСФСР-эй хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, бэлэдхэхэ министрээр нүхэр **Максимов** Леонид Ивановичые томилхо.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Н. ИГНАТОВ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь С. ОРЛОВ.

Москва, 1964 оной январиин 18.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшын, РСФСР-эй хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, бэлэдхэхэ министрэй тушаалһаа нүхэр Н. И. Смирновые сүлөөлхэ тухай

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй **тогтоохонь:**

Ондоо хүдэлмэридэ ороһонойнь дашарамдуулан, РСФСР-эй хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, бэлэдхэхэ министрэй, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшын тушаалһаа нүхэр Н. И. Смирновые сүлөөлхэ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Н. ИГНАТОВ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь С. ОРЛОВ.

Москва, 1964 оной январиин 18.

НҮҮЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛ

ЗАНЗИБАР БОЛОН ПЕМБЫН ПРАВИТЕЛЬСТВЫЕ СОВЕТСКЭ СОЮЗ МЭДЭРБЭ

МОСКВА, январиин 18. (ТАСС). Занзибарай болон Пембын республиканска правительствын хандалгые хаража үзөөд, Занзибар болон Пембын республикын правительствые хуулитаар мэдэрхэ гэһэн шиидхэбэри СССР-эй правительство абаа гэжэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущевой Занзибарай болон Пембын Республикын президентдэ эльгээһэн телеграмма соо хэлэгдэнэ.

Национальна бэеэ даанхай байдалаа бэхижүүлхэ хэрэгтээ һайн һайхан амжалта саашадаа түйлахыень Занзибарай арадта Советскэ Союзай арадууд үнэн зүрхэнһөө хүсэнэ гэжэ телеграмма соо хэлэгдэнэ.

Джонсон Н. С. Хрущевто харюусана

ВАШИНГТОН. США-гай гүрэнэй секретарь Дин Раск СССР-һээ Вашингтондо байдаг элшэн сайд А. Ф. Добрыниниие урижа асараад, бүхы дэлхэйн оронуудай гүрэн түрын (правительствануудай) толгойлогшонорто СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущевой эльгээһэн бэшэгтэ США-гай президент Джонсон харюу-бэшэг барюулба.

Джонсоной бэшэгые Н. С. Хрущевой абаһанай һүүлээр энэнь һаяын үдэрнүүдтэ хэблэлдэ толилогдохо юм гээд Вашингтондо мэдүүлнэ.

(ТАСС).

500 центнер һү ехээр һаахань

Хираанай адагай һү һаалиин фермэдэ 13 һаалишад ажалладаг юм.

Урда урдын жэлнүүдтэ ажалай эмхидхэлэй һула, үнеэдэй зоотехническэ заабариин ёһоор зүбөөр, һайса эдеэлүүлэгдэдэггүй, һаалишадай абьяастайгаар, мүрысэн ажалладаггүй дээрэһээ энэ фермэ гээгдэлдэ ороһон байна.

Фермые даагшаар дүршэлтэй, элэбхитэй ажалшан Валентина Алексеевна Черная гэгшын ажаллажа эхилһэнһээ хойшо байдалынь эрид хубилаа. Тиигэжэ үнгэрэгшэ жэлэй туршада үнеэн бүриһөө 1528 литр һү һааха түсэбөө сентябриин 1-дэ дүүргэжэ, жэлэй эсэстэ үнеэн бүхэнһөө 1683 литр гэхэ гү, али бүхыдөө 600 гаран центнерээр ехэ һү һааһан байна.

Ф. В. Бутырина үнеэн бүриһөө 1920 литр, Е. Н. Дынжинова, Г. Л. Шульгина 1900 литр һааһан байна бшуу.

Хайшан гэжэ иимэ амжалта үнгэрэгшэ жэлдэ түйлагдааб гэбэл, һаалишад ажалай тусхай гурим тогтоожо, үнеэдээ эрхимээр харууһалдаг, һайнаар, саг соонь эдеэлүүлдэг, тэжээлээ заабол буйлуулжа үгэдэг болоо. Мүн искусственна һү, мочевинэ хэрэглэнэ.

—Үбэлэй үедэ үнеэн бүхэнһөө хахад нүүд һү һааха гэһэн Кабанскын һаалишадай нээмэл уряада харюусан хүдэлжэ байнабди. Үнеэн бүхэнһөө дунда зэргээр үдэртөө 6—7 литр һүн һаагдана. Һаяын үдэрнүүдтэ бултадаа үнеэн бүхэнһөө хахад нүүд һү һааха уялгаяа бодотоор бэелүүлхэ аргатайбди, бэелүүлхэбди. Энэ жэлдэ 1963 онойхиһоо 500 центнерээр ехэ һү һаахамнай,—гэжэ бултанайнгаа нэрэһээ Валентина Алексеевна баяртайгаар мэдүүлнэ. **Зураг дээрэ:** фермые даагша Валентина Черная.

Д. Булатов.

Хяагтын үйлэдбэриин управлени.

Залуушуул отарануудта ошоно

Шэнэ 1964 он. Янгинама хүйтэн январь һара. Хонишодой ажалда эгээл харюусалгатай саг ерээ. Хориин үйлэдбэриин управлениин Хэжэнгын совхозой хонишод энэ жэлдэ хэзээ хэзээнэйхиһээ үбэлжэлгэдэ һайнаар бэлдээ. Түл абалгын үедэ бардам хүрэхэ үбһэ, һолоомо, таряа талханай зүйл, дабһа гэхэ мэтэ отарануудта буулгагдаа. Нарай хурьгатай хонидой байранууд дулаалагдажа, хобоо хоотонууд хүсэд хүрэхөөр бэлдэгдээ. Совхозой нэгэдэхи отделениин ахалагша хонишод Бадма Жигмитдоржиев, Цыдып Доржиев, Шоён Намжилов гэгшэдэй бригаданууд 100—200 хурьга абаад, нэгэшье гарзагүйгөөр түлжүүлжэ байна.

Мүн хоёрдохи отделениин түрүү хонишод Чимыт Дондоков, Николай Иванов гэгшэд 130—200 хурьгадые, гурбадахи отделениин хонишон Лхамажап Абидуева 150 хурьга һайнаар томо болгоно. Совхозой бэшэшье фермэнүүдтэ шэнэ түл гарзагүй абтажа эхилээ. Совхоздо хамта 2150 гаран хурьгад абтанхай.

Хонин бүриһөө хурьга заатагүй абажа түлжүүлхэбди гэһэн Баргажанай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой хонишодой үнэтэ үүсхэлые халуунаар дэмжэһэн хэжэнгынхид энэ жэлдэ мүн лэ хонин бүриһөө хурьга абаха байһанаа мэдүүлнэ.

Хонишодой ажал хүндэтэй, харюусалгатай, олзотойшье гэжэ ойлгоһон залуу механизаторнууд хонишодой бригадануудта ажаллахаар ошобо. Залуушуул Очир Тобоев, Вера Дугарова, Цындэмэ Намсараева, Гутаб Жанчипов гэгшэд өөһэдынгөө һайн дураар хонишон болоод, хурьга абажа эхилэнхэй. Үшөө олон хүнүүд һаядаа хонишон, хурьгашадаар ошохонь.

П. Содбоев.

Нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгэ

Нүхэдүүд, манай хани нүхэр Фидель Кастрын танайда ерэһэндэ таанарай баяртай байһантнай хүхюу сэдьхэл дээрэһээтнай харагдана. **(Нэрьемэ, үни удаан альга ташалга.)**

Танайда тэрэнэй ерэһэндэ би таанарһаа дутуугүй баяртайб. Юундэб гэхэдэ, тэрээнтэй хамта би танайда ерэхэ аргатай болоо гээшэб. **(Хухюу шэмээтэй болоно. Нэрьемэ альга ташалга).**

Би танайда ерэхэ гэжэ үнинэй һанадаг байгааб. Зүгөөр холо ошохо хэрэгтэй, тиихэдэ Калинин хото дүтэ, тэндэ ходо ошожо болоно гэжэ һанахаш. **(Хухюу шэмээтэй болоно).** Тиимэ болоходоо холо байха бүринь түргэ түргэн ошохош, дүтэ хадань үсөөн ошохош. **(Хухюу шэмээтэй болоно).**

Май соо нүхэр Фиделиин манайда ерэхэдэ, бидэнэр үбэл ерэхэ гэжэ тэрэниие уриһан байгаабди. Советскэ Союз дотор гансал май гү, али июньдэ байха гээшэ Советскэ Союзые ёһотой гэгшээр мэдэхэгүй гэһэн удхатай. **(Хухюу шэмээтэй болоно).**

Тиимэһээ бидэнэр манайда үбэл, хүйтэн байхада ерээрэйгты гэжэ тэрэниие уряа һэмди. **(Хухюу шэмээтэй болоно. Альга ташалга).** Тиин нүхэр Фидель Кастрын манайда хоёрдохёо ерэхэдэнь, бидэнэр танай Калининай ой соо амарха гэжэ уряабди. Бидэнэр хэдэн үдэрэй урда тээ, тиимэ ехэ хүйтэн бэшэ байхада, эндэ ерээбди. 10 градусһаа үлүү бэшэ байба. Кубын манай айлшад зүрхэлбэ гэжэ хэлэжэ болохо хадань хэлэе.

— Энэ юун гэһэн хүйтэн гээшэб гэлсэнэ. Манда Сибирь харуулагты! **(Хухюу шэмээтэй болоно).**

Би тэдэнэртэ иигэжэ харюусааб:

— Сибирьшье ошожо болохо байгаа. Тиин нэгэ бага хүлеэжэ болоно. Сибириин хүйтэн һаяар эндэ ерэхэ. **(Хухюу шэмээтэй болоно. Альга ташалга).**

Үсэгэлдэр манайда 22 градус байгаа. Мүнөө үглөөгүүр 24 градус болоо. Энэмнай яһала хүйтэн гээшэ! **(Хухюу шэмээтэй болоно. Альга ташалга).**

Даб дээрэ энэ хүйтэн айлшадта хүрөөшье гээшэ ха. **(Хухюу шэмээтэй болоно).** Сагай шэнэ уларилда дадхаан һураха хэрэгтэй гэжэ медигүүд хэлэдэг. Танай хожом ерэхэдэ 30 градус хүйтэн болодог газарта ошохобди. Удаань 30-һаа 40 градус болохо. Тэрэнэй һүүлээр бүри шанга хүйтэндэ хүрэхэ. **(Хухюу шэмээтэй болоно).**

Ф. Кастро: Тиимэ хадань эндэ үйлэдбэрилэгдэдэг тон ехэ бүдүүд хэрэгтэй болохо. **(Хухюу шэмээтэй болоно. Альга ташалга).**

Н. С. Хрущев: Эдэнэрэй хэды бүд үйлэдбэрилдэгые та дуулаа гүт! Ерээдүйн сагта эдэнэрэй юу үгэхэ гэһэниие та дуулаа гүт?

Ф. Кастро: Зургаа миллион метр.

Н. С. Хрущев: Энэтнай гансал эндэхи зургаа миллион метр гээшэл. Тиихэдэ орон соомнай иимэ предприятинууд хэды бии гээшэб. Хэрбээ эдэ бүгэдые хамтаруулан нэгэдхээ һаа, хэдэн зуу миллион болохо.

Иимэ абяан гарана: Калининска областиин предприятинууд 400 миллион үлүүтэй метр бүд үйлэдбэрилнэ.

Н. С. Хрущев: Хэдэн зуу миллион метр бүд гансахан Калининска область үтэнэ. Энэ областиин арад зон тиимэшье олон бэшэл.

Иимэ абяан дуулдана: Бүхыдөө область дотор нэгэ миллион 800 мянган хүн бии.

Н. С. Хрущев: Тиихэдээ Калининска область дотор хэдэн зуун миллион метр бүдүүд үйлэдбэрилэгдэнэ. Энэнь муу бэшэ. Зүгөөр би муу бэшэ гэжэ айлшадай байхада хэлэнэб. Тэдэнэй үгы һаа, б..га гэжэ хэлэхэб. **(Хухюу шэмээтэй болоно. Альга ташалга).**

Хүндэтэ нүхэдүүд! Бидэнэр танай область дотор хэдэн үдэр соо байнабди. Бидэнэр манай хани нүхэр Фидельдэ, тэрээнтэй хамта ябагшадта үбэлэй үедэхи ород байгаалиие харуулха, саһан болоһон ой модо харуулха гэжэ шиидээбди. Тэрэшэлэн хайшан гэжэ ан буудажа шададагаа Кубын манай нүхэд харуулһай гэжэ һананабди. Нүхэр Фидель мэргэн бууша байһанаа харуулаа. Тиигэжэ хэдэн бодон гахай аланхай. **(Хухюу шэмээтэй болоно. Альга ташалга).** Тэрээнтэй хамта ерэһэн бусад нүхэдшье тэрэшэлэн хэдэн бодон гахайнуудые алаа. Зүгөөр агнууринь үшөө дүүрээдүй. Тиимэ хадань манай айлшадай шалгарха арга үшөө бии байна. Тиихэдэ хөөрэлдэхэшье саг манайда үшөө бии.

Гол юумэн хадаа хүнүүдтэй уулзаха хэрэг болоно. Тиимэһээ нүхэр Фидель таанарта бидэнэрэй хэзээ ошохые хүлеэгээ.

Хайша ошохоб гэһэн асуудал бидэ зүбшэн хэлсээбди. Калинин ошоё гэжэ би нүхэр Фидельдэ дурадхааб. **(Нэрьемэ, үни удаан альга ташалга).** Тэндэ хүнүүдые харая, тэдэниие дуулая. Таанар тухай алдар ходо һайн байгаа ха юм. Үшөө хэдэн зуун жэлэй саада тээ танай нютагай хүн Афанасий Никитин бүхы ороноо алдаршуулаа.

Калининайхид, танай хото түрүүшын бүхэсоюзна староста Михаил Иванович Калининай нэрые зүүдэг лэ,—танайхин өөһэдынгөө гайхамшагта хэрэгүүдээр, Ленинэй хэрэгэй түлөө, Коммунис партиин хэрэгэй түлөө өөһэдынгөө тэмсэлээр алдаршадаг. Таанар партиин тугые, Ленинэй тугые нэрэтэй түрэтэйгөөр абажа ябанат, совет Эхэ оронойнгоо амжалтануудые арьбадхахын тулада бүхы юумэ хэнэт. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Совет засагай түрүүшын жэлнүүдтэ манайда юунэй бии байһан тухай, Ленинэй үнэн зүб замай үндэһэ һуури дээрэ манай арадай юу түйлаһан тухай нүхэр Фидель Кастро өөрынгөө үгэ соо хэлэһэн байха. Эгээл энээн тухай бидэнэр тэрээнтэй үсэгэлдэр хөөрэлдөө һэмди.

Манай орон дотор миллион хахад киловатт ниитэ хүсэтэй электростанцинуудые барилгын түсэб зохёогдоходо В. И. Ленинэй хэды ехээр баясан омогорхоһониие таанар һанана ёһотойт. Эдэ электростанцинуудые арбан табан жэлэй турша соо бариха гэжэ хараалагдаһан байгаа. В. И. Ленинэй «Кремлиин гоё гоёор бодогшо» гэжэ нэрлэһэн, ГОЭЛРО-гой түсэб гээшэ бүтэшэгүй хэрэг гэжэ тоолоһон хүнүүдшье тэрэ үедэ бии байгаа. Зүгөөр совет арад Ленинэй энэ түсэбые арба нэгэн жэл соо үлүүлэн дүүргээ. Энэ хадаа миин эхи захань байһан юм. Мүнөө гансахан үнгэрһэн нэгэ жэл соо манай орон дотор ниитэ дээрээ арба миллион үлүүтэй киловатт хүсэтэй электростанцинууд ашаглалгада оруулагдаа. Миллион хахад киловатт хүсэтэй электростанцинуудые барихын тулада манайда арба нэгэн жэл хэрэгтэй байгаа. Тиихэдэ мүнөө гансахан нэгэ жэл соо арба гара миллион киловатт хүсэтэй электростанцинуудые ашаглалгада оруулаабди. Манай хүгжэлтын ябаса иимэ байна, бидэнэр иимэ алхамаар урагшаа ябанабди. **(Альга ташалга).**

Манай ороной хүдэлмэришэн ангиин, ажалшадай хуули засагые гартаа абахадань, экономикомнай һандаргагдаһан байгаа. Манайда эрдэм һургуули дутуу байба. Орон дотորхи арад зоноймнай диилэнхи олонхинь үзэг бэшэг мэдэхэгүй байгаа. Капиталай дэлхэйн түлөөлэгшэнэр бидэнэрые гансал юумэ һандаргажа шададаг, харин байгуулжа шададаггүй гэжэ тоолодог байгаа. Ажалай хүнүүд тухай мүлжэгшэд һүрэг хонид гэжэ баһажа хэлэдэг байгаа. Тиихэдэ мүнөө совет арад гансашье хани нүхэдтөө тоогдоно бэшэ. Социализмын дайсадшье хүдэлмэришэн ангиин, ажалша арадай хуули засагые гартаа абаад байхадаа юу хэжэ шадаха байһаниие тоохо баатай болонхой. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Замбуулинда ябадаг манай онгосонууд совет культурын, эрдэм ухаанай болон техникын түйлалтануудые эли тодоор харуулна. Манай космонавтнууд, тэдэнэрэй дунда ажалай талаар танай хани басаган Валентина Терешкова, бусадһаа урид замбуулинда ниидээд ерээ. Энэ хадаа манай омогорхол мүн! Энэ хадаа манай ямар юумэ түйлаһаниие харуулна гээшэл! **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Москва соогуур, бусад хотонуудаар ябахадаа, манай хотонуудай хубилан ондоо болоһониие, манай хүнүүдэй ургаһаниие, тэдэнэй ажабайдалай һайжарһаниие харахада сэдьхэл зүрхэндэ һайн байдаг гэжэ таанарта мэдэрэн хэлэнэб. Зүгөөр үшөөл бүхы юумэн хэгдээдүй, энэ хадаа гансал эхи заха мүн, нүхэдүүд!

Мүнөө бидэнэрэй хүгжөөжэ байһан хими хадаа юрэ бусын юумэ гээшэл. Хими тон олон материалнуудые техникэдэ үгэнэ. Арадай хэрэглэлэй эд бараа ехээр үйлэдбэрилхэ, хүнүүдэй улам ургажа байгаа эрилтые бүри хүсэдөөр хангаха арга олгоно. Бидэнэр гутал хубсаһа нилээд ехээр үйлэдбэрилжэ шадахабди. Танай область дотор химическэ материалнуудаар 8 миллион ула үйлэдбэрилэгдэнэ гэжэ промышленна обкомой секретарь маанарта хэлэһэн байха. Зүгөөр хэрбээ химиин үгы байгаа һаа, сабхи оёхын тулада шудхэрэй арһа үбшэхэ байгаа гээшэ гү? Арһыень үбшэхын тулада шудхэрые хаанаһаа олохо гээшэб.. Иимэ хэмжээтэй арһа хаанаһаа абаха гээшэб? **(Хухюу шэмээтэй болоно).** Тэрэшэлэн һайн хубсаһа бүхы хүнүүдтэ үгэхэ хэрэгтэй. Тэрэнэй тула хэды хлопок, үлһан, нооһон хэрэгтэй гээшэб?

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

Нүхэр Фидель Кастро Советскэ Союзда айлшалһаар

Январиин 17-до Калинин городой ажалшадтай уулзаһанайнгаа һүүлээр нүхэд Н. С. Хрущев, Фидель Кастро болон тэдэнэртэй хамта ябалсаһан хүнүүд Москва шадар Кубын айлшадай амаржа байһан газарта бусажа ерэбэ.

Эндэ январиин 18-да Фидель Кастро Н. С. Хрущев хоёрой хоорондо хөөрэлдөөнүүд болоо. Нүхэд Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, СССР-эй Обороныи министр, Советскэ Союзай маршал Р. Я. Малиновский, Оборонын министрэй нэгэдэхи орлогшо, Советскэ Союзай маршал А. А. Гречко, СССР-һээ Кубада байдаг элшэн сайд А. И. Алексеев хөөрэлдөөндэ хабаадалсаба. Эдэ хөөрэлдөөнүүд хани ёһоной оршон байдалда үнгэрөө.

Һүүлдэнь Кубын айлшад болон совет нүхэд агнууридаа гараа. Агнууринь ехэ урагшатай байгаа. Эндэ ой соо хани ёһоной сайлалга болоо.

Нүхэд Н. С. Хрущев, Фидель Кастро, тэдээнтэй хамта ябалсаһан хүнүүд болон совет нүхэд январиин 18-най үдэшэ Москва бусажа ерэбэ.

**

МОСКВА, январиин 20. **(ТАСС-ай тусхай корр.).** Социалис революциин Нэгэдэмэл партиин Национальна хүтэлбэриин Нэгэдэхи секретарь, Кубын Республикын Революционно правительствын премьер-министр нүхэр Фидель Кастро болон тэрээнтэй хамта ябалсаһан хүнүүд Кремльһээ Москва шадарай дачада ошобо. КПСС-эй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. С. Хрущев Кубын айлшадые тиишэ уриһан байгаа.

Фидель Кастро болон бусад нүхэдүүд Н. С. Хрущевой бүлэтэй, тэрэнэй аша гушанартай танилсаа.

Кубын айлшад, Н. С. Хрущев ой соогуур зугаалжа ябаа. Москва мүрэн дээрэ бүлэг санашадтай тэдэ уулзаба. Кубын айлшад тэдэнэрэй саныень эрижэ абаа, Фидель Кастро санаар ябажа туршаба.

Һүүлдэнь Фидель Кастро болон Н. С. Хрущев мориной нэгэдэхи завод ошожо хараа. Ород үүлтэрэй моридые Фидель Кастро ехэ һонирхолтойгоор хаража, иимэ ажахы К...а эмхидхээ һаа, һайн байгаа гэжэ хэлэнэ.

Саһатай ой соогуур шаргада һуужа ябая гэхэдэнь, Фидель Кастро дуратайгаар зүбшөөгөө.

Айлшад гурбан мори зэргэлһэн шаргада һуужа, ехэ хүхюутайгөөр гүйлгэлдэбэ.

Фидель Кастро, тэрээнтэй хамта ябалсаһан хүнүүд Москва шадарай нютагуудта зугаалһаараа ехээр һаналаа ханаа. Нүхэд Фидель Кастро болон Н. С. Хрущев заводой хүдэлмэришэдтэй, тэдэнэй үхибүүдтэй хамта дүрэеэ абхуулба.

Фидель Кастрын хүндэлэлдэ зорюулан, КПСС-эй Центральна Комитет, Советскэ правительство город шадарай дачада сайлалга хэбэ.

Тон халуун, аха дүү ёһоной оршон байдалда сайлалга үнгэрөө.

Нүхэр Фидель Кастрын хүндэлэлдэ, Советскэ Союз Куба хоёрой хоорондохи хани барисаанай түлөө, хамтын хэрэгэй илалтын түлөө Н. С. Хрущев дүхаряа барьяа.

Кубын айлшад удэшэндөө Москва бусаба.

Нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгын түгэсхэл

Танай мүнөө үеын предприятинууд, цехүүд дотор хүнүүдэй ямараар ажаллажа байһаниие бидэнэр мүнөө ябажа ябахадаа ажаглан хараабди. Урданай бүд нэхэгшэдэй ажалай эрхэ байдалые мүнөөнэйхитэй сасуулжа болохо гээшэ аал. Мүнөө гол хүдэлмэриие машинанууд бүтээнэ. Харыт, мёд шэнги юумэн шахагдан гарана. Хаанаһаа утаһан ерэнэ гээшэб. Хажуу талаһаа харахада хүнүүд алхимигууд, эльбэ харуулагшад шэнгеэр ажаллажа, шэнгэн зүйлһөө бүд гаргана. **(Хүхюу шэмээтэй болоно).**

Энээниие эрдэм ухаан үгэнэ, хими үгэнэ.

Өөһэдыгөө коммунистнууд гэжэ нэрлэдэг зарим хүнүүд ороноо баян болгохо, хүнүүдэй ажабайдалые һайжаруулха хүсэлтэй гэжэ бидэнэрые шүүмжэлдэг. Тиимэ шүүмжэлэгшэдэй ухаан бодол жэгтэй. Тэдэнэр иигэжэ бододог: совет хүнүүдэй һайн ажабайдалтай болохо бүринь, буржуйнууд болохо аюул бүри ехэ болоно. **(Хүхюу шэмээтэй болоно).**

Тиихэдэ бидэнэр иигэжэ хэлэдэгбди: Хэрбээ хүн нэгэ костюмтай һаа, хоёр костюмтай, удаань гурбатай болог лэ. **(Хүхюу шэмээтэй болоно. Альга ташалга.)** Хүнүүд садхалан байһай, бүхы үхибүүд һураһай, бүхы хүнүүд өөһэдыгөө хэрэгсэлые бүри хүсэдөөр хангаһай гэжэ хэлэдэгбди. Энэ хадаа манай хүсэл бодол мүн. Энэмнай хэрэг дээрээ бэелүүлэгдэжэ байна. **(Альга ташалга).**

Каторгада, үхэлдэ ородог революционернүүд революци хэхэдээ революци гээшэмнай арадта һайн ажабайдал байгуулхын түлөө хэгдэнэ гэжэ һайн мэдэдэг байгаа. Гол юумэн юуб, нүхэдүүд! **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Мүнөө үеын долоон жэлые дүүргэхэбди, химиие хүгжөөлгын түсэб дүүргэхэбди, хүдөө ажахые дэбжүүлхэбди, тиихэдэмнай орон доторнай хилээмэн, һүн, мяхан элбэг дэлбэг болохо. Мүнөө үеын бэрхэшээлтэй сагташье арад зон хилээмээр зохид һайнаар хангагдана. Үнгэрэгшэ жэлдэ ургасагүй байһаниие һамбаашалжа, бидэнэрые бахалуурдахабди гэжэ капиталистнууд һанаһан байгаа. Дэлхэйн дэлгүүр дээрэхидэ орходоо ороо һоной түлөө бидэнэрые ехээр түлэхэ гэжэ тэдэнэр хүсэһэн байгаа. Зүгөөр бидэнэр иигэжэ шангаар мэдүүлээбди: Хэрбээ ороо һо таряа дэлхэйн дэлгүүрэй сэнгээр худалдаа һаатнай, абахабди, үгы һаатнай — талхандаа хахажашье байгаа хадатнай худалдан абахагүйбди. **(Хүхюу шэмээтэй болоно. Альга ташалга).** Тиин тэдэнэр дэлхэйн дэлгүүрэй сэнгээр ороо һо таряа худалдаа. Ерээдүйн сагта бидэнэр тэдэнһээ ороо һо таряа худалдажа абахагүйбди гэжэ һананаб. Ехэ хими байгуулхын тулада, таряа мяха, тоһо, хубсаһа, гутал болон бусад эд бараа ехээр үйлэдбэрилхын тулада бидэнэр бүхы юумэ хэхээр бэлэн байнабди.

Манай экономико һүүлэй хоёр жэлдэ удаанаар хүгжэдэг шэнгеэр, манайда продукци багаар үйлэдбэрилэгдэдэг шэнгеэр Америкын тагнуулшад һаяхан худал хуурмаг юумэ зохёоһон байгаа. Коммунизмын дайсад манай экономикые буруу һүроо гэжэ ходо зүүдэлдэг. Иигэжэ худал хуурмаг юумэ хэлэдэг хүнүүдтэ бидэнэр иимэ юумэ хэлэжэ шадаха байнабди: Манай экономическа буруу һүрэлгые хүлеэхэһээ урид таанар өөһэдөө газар руу сүмэрэн орохот. **(Нэрьемэ, үни удаан альга ташалга).**

Манай орон дотор ажал хэрэг һайн ябана. Нэгэ зариманууд иигэжэ хэлэхэ: һайн, тиихэдэ үшөө һайнаар гэжэ хэлэнэт. Нүхэдүүд, тиимэл даа, һайн, зүгөөр бидэнэр ажал хэрэгнай үшөө һайнаар ябаһай гэжэ хүсэнэбди. Таанарай хэдэн хүнтнай шэнэ байрануудые абааб? Олохон бээз?

Иимэ абяан дуулдана: Олон!

Иимэ абяан дуулдана: Үшөө бага.

Н. С. Хрущев. А-а, харыт, ямар юумэн гээшэб! **(Хүхюу шэмээтэй болоно).** «Олон», «Үшөө бага» гэһэн абяануудые дуулханат. Энэнь зүб. Тиимэ хадаа байра абаһан хүн олон хүнүүд абаа гэнэ, тиихэдэ байра аба. үй хүн үшөө бага, намда үшөө үгөөгүй ха юм гэнэ. Тэрээндэ байра үгэхэдэнь, байра абагшадай тоодо баһал оролсохо байна бшуу. Олон байрануудые, бусад материальна зүйлнүүдые ехээр хаанаһаа абаха байна гээшэбибди? Эдэ бүхы юумэн гансал ажалаар — хүдэлмэришэд, таряашад, интеллигенциин ажалаар байгуулагдажа болохо байна. Ехээр хүдэлмэрилхэдэмнай, ажалшад материальна зүйлнүүдые ехээр абаха. Хэрбээ үйлэдбэриин ургаагүй һаа, ажалай бүтээсын дээшэлээгүй һаа, материальна зүйлнүүд хаанаһаа абтаха гээшэб? Гансал ажал баялигые, хүнэй баян болодог бүхы юумые байгуулна. Тиимэһээ, бидэнэрэй һайнаар хүдэлмэрилхэ бүри, баялигуудые ехээр үйлэдбэрилхэ бүри, совет хүнүүд улам һайн ажабайдалтай болохо бшуу. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Үхибүүдэй саадууд болон яслинууд дотор манай бүхы үхибүүдэй обществын хүсөөр хубсалуулагдаха, хооллуулагдаха тухай, һургуулинууд дотор үхибүүдэй обществын хүсөөр эдеэ хоол абадаг болохо саг тухай би бододогби, тэрэ саг хүрэтэр мэндэ ябахые хүсэнэб. Бүхы хүнүүд амтатайгаар, садхаланаар хооллохые хүсэнэ, һайнааб, дулаанаар, һайханаар хубсалхые хүсэнэ. Зүгөөр даб дээрэ бултадаа иимэ арга боломжотой бэшэ байна. Юундэб гэхэдэ, өөрынгөө ажалай түлөө адли бэшэ юумэ, ажалайнгаа тоогой болон шанарай талаһаа дулдыдуулан абана бшуу. Бидэнэр социализмын гол ёһые манай ажабайдалда батадхан байгуулаабди. Зүгөөр мүнөө обществын хүгжэлтын дээдэ шатада орохын түлөө, тайлбарилан хэлэбэл, коммунизм байгуулхын түлөө бүхы юумэ хэнэбди. Коммунизм болоходо хүнүүд өөрынгөө ажалай түлөө хэрэгләмжынгээ хирээр абаха болохо.

Зүгөөр энээнэй тула үйлэдбэриин хүсэнүүдые хүгжөөхэ хэрэгтэй, энээнэй тула хүнүүдэй ухаан бодолые шэнэдхэн байгуулха, коммунис ушар ёһо мэдэхэ ябадалыень дээшэлүүлхэ хэрэгтэй. Тон олон совет хүнүүд һайнаар хүдэлмэрилнэ. Диилэнхи олониинь ажалгүй байжа шададаггүй. Үнэн сэхэ совет хүн хүдэлмэрилэнгүйгөөр байжа шададаггүй. Хүдэлмэрилөөгүй һаа ажабайдаггүй. Зүгөөр манайда хүдэлмэрилэнгүйгөөр, тонуул хээд, амиды ябахын тулада хүниие аладаг хүнүүдшье үшөө бии байһаниинь халагламаар. Хубалза ёһоор ажаһуухын тулада зургаан хүниие, тэрэ тоодо гурбан үхибүүдые алаһан алуурша тухай мэдээсэл газетэнүүдтэ уншаһан байхат. Манай дунда тиимэ муухай зарим хүнүүд бии байдаг.

Иимэ үзэгдэлнүүд хадаа үнгэрһэн сагай үлэгдэлнүүд мүн. Бидэнэр социализмһаа коммунизмда шэлжэн оролгын үедэ ажаһуунабди. Шэнэ хүниие хүмүүжүүлхэ гээшэ тон орёо бэрхэ хэрэг мүн. Революци болоходоо капитализмын бүхы үлэгдэлнүүдые нэгэ доро хосоруулаагүй юм. Тиимэ үлэгдэлнүүд зарим ажалша хүнүүдтэшье бии байдаг. Совет засагай жэлнүүдтэ, совет хүнэй шэнжэ шарай хубилаа.

Үнгэрһэн сагай үлэгдэлые зайсуулхын тулада хүнүүдые хүмүүжүүлхэ талаар ехэ, эршэмтэй ажал хэхэ хэрэгтэй. Энэ хадаа үни удаан сагай хэрэг мүн. Манай парти дээдэ зэргын коммунис ушар ёһо мэдэдэгээр бүхы совет хүнүүдые хүмүүжүүлхэ тушаа хүдэлмэри эрид оролдосотойгоор ябуулна.

Таанар, нүхэдүүд, гайхамшагта продукци үйлэдбэрилнэт. Тэрэнэйтнай өөрынь үнэ ехэ бэшэ. Өөрынь үнын иимэ байхада үнэ сэншье **хямдаруулжа** болохо байгаа. Иимэ юумэн болодог һаа муу бэшэ һэн. Бидэнэр иимэ юумэ хэхые хүсэнэбди. Зүгөөр тиигэжэ шадахагүй байнабди. Хэрбээ бидэнэр тиимэ продукци хямда сэнгээр худалдажа захалаа һаамнай, манайда эд бараан тон ехээр дуталдаха байгаа, тиин магазинуудые түмэр-бетоноор бариха хэрэгтэй болохо һэн. Үгы һаа магазинуудые тохоногоор түлхижэ һандаргаха байгаа бшуу. Хими хүгжөөхэдэмнай, арадай хэрэглэлэй эд бараа эрид ехээр үйлэдбэрилхэдэмнай, үнэ сэн хямдаруулха арга бии болохо. Нүхэдүүд, иимэ юумэн болохол байна. **(Альга ташалга).**

Нүхэдүүд! Манай арад, манай парти, манай правительство ниитэ нэгэ ажабайдалтай, нэгэ һанал хүсэлтэй. Парти арад хоёр ниитэ нэгэн юм. Партиин уг зорилгонь арадай жаргалай түлөө тэмсэл, тэрэнэй сүлөөтэ зохёон байгуулхы ажал, тэрэнэй жаргалта байдал мүн болоно. Арадай жаргалта байдал хадаа материальна болон оюун бодолой хэрэгсэлнүүдые хангаха ябадалһаа бүридэнэ. Арадай эдэ материальна болон оюун бодолой хэрэгсэлые хангахын тулада Коммунис парти бүхы юумэ хэнэ.

Бидэнэр Ленинэй гансахан зүб замаар ябанабди. Бидэнэрые энэ замһаа хэншье зайсуулжа шадахагүй. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Хрущев ажал хэрэгые буруугаар ябуулна, дайн сэрэгһээ айдаг гэжэ хэлэдэг нүхэд хилын саана бии байна. Үнэхөөрөө дайн сэрэгһээ айдаггүй тэнэг хүниие харахые хүсэнэб гэжэ би нэгэтэ бэшэ хэлэнхэй байнаб. **(Шэмээтэй болоно. Альга ташалга).**

Үшөө юушье ойлгодоггүй гансал үхибүүд, мүн тэнэг хүн юунһээшье айдаггүй.

Тиимэһээ эхэнь заахан үхибүүгээ хэзээшье гансаарайнь орхидоггүй, хэрбээ орхёошье һаа, зуруулаа хадагалдаг. Һаһа хүсэһэн хүнүүдэй болгоомжогүй ябадал гаргаһан дээрэһээ түймэрэй үедэ үхибүүд үхэдэг ушарнууд мүнөөшье бии байдат. Минии хэлэһэн тэдэ хүнүүд галаар наадажа болохогүй гэжэ ойлгодоггүй, үхибүүдтэл адли болоно.

Иимэ абяан гарана: Зүб! **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Н. С. Хрущев: Би хоёр дай үзөөб. Минии хүбүүн — летчик дайнда наһа бараа. Нүхэдүүд, таанарай хэды эсэгэнэр, эхэнүүд, аханар болон эгэшэнэр наһа бараа гээшэб. Дайн гээшэ юуб, хүндэ юу үгэдэг бэ гэжэ бидэнэр мэдэхэбди. Тиимэһээ бидэнэр дайнай болохогүйн тулада бүхы юумэ хэнэбди! **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Тиихэтэйгээ нэгэн хамта бидэнэр дайнай болохогүйн тулада дайсадтай, империалистнуудтай ганса үгын үгэсөө хээд эб найрамдал тогтоохоо һанана бэшэбди. Дайнай болохогүйн түлөө тарни уншадаггүйбди. Советскэ Союз хүсэтэ армитай, атомна бомбонуудтай, ракетэнүүдтэй, бүхы түрэлэй сэрэгүүдтэ хэрэгтэй эрхим зэргын зэбсэгжэлгэтэй. **(Үни удаан альга ташалга).**

Тиимэһээ бидэнэр иигэжэ хэлэдэгбди: Совет хүнүүд дайнда дурагүй, дайнай болохогүйн тулада бүхы юумэ хэдэг. Бидэнэртэ дайн хэрэггүй. Зүгөөр дайсанай бидэнэртэ дай баадхаа һаань, бидэнэр дайсадые бута сохихобди. Иимэ юумэ хэхын тулада манайда бүхы юумэн бии. Эзэрхэг түримхэйшүүл энээн тухай һанаг лэ. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Нүхэдүүд! Манай арад эрхэ сүлөө үнэтэй сэнтэйгээр дайлан абаа юм. Бидэнэр өөһэдынгөө хүсэнүүдтэ, бүхы дэлхэйн ажалшадай дэмжэлгэдэ болон һаналаа нэгэдэлгэдэ түшэглэдэг байгаабди. Мүнөө бидэнэр эрхэ сүлөө туйлахадань манай аха дүүнэртэ туһалхын тулада бүхы юумэ хэнэбди.

Эрхэ сүлөөгэй болон бэеэ даанхай байдалай түлөө Кубын тэмсэл хэхэдэнь, манай сэдьхэл зүрхэн Кубын арадтай хамта байгаа. Кубын дайсад тэрээндэ эсэргүү хүтагаяа хурсадажа байна гэжэ бидэнэр мэдэхэдээ Кубын правительстватай, нүхэр Фидельтэй хэлсэһэн, тэндэ ракетэнүүдээ тодхоһон байгаабди. Иимэ юумэн аюултай байгаа. Зүгөөр боһогынь хажууда дайнай амисхал мэдүүлжэ, дайсаниие дай хэхыень болюулжа болохо байгаа бшуу. Мүн дайсадшье энэ амисхалые мэдээ. Кубын арадай баатар зориг, Кубын революциие социалис оронуудай, эб найрамдалда дуратай бүхы хүсэнүүдэй дэмжэһэн ябадал Кубала доботолон оролгые зайсуулаа.

Бидэнэрые ракетэ тодхоо, удаань тэрэнээ һөөргэнь абажа ябаа гэжэ байжа шүүмжэлжэ захалһан хүнүүд баһал бии болоо. Тодхоо, абаашаа. Зүб, тодхоһон, абаашаһан байхабди. Зүгөөр бидэнэр Кубада доботолго болохогүй гэһэн үгэ абаабди. **(Нэрьемэ альга ташалга).** Хэрбээ Кубада доботолоо һаатнай, манай ракетэнүүд заатагүй Кубада байха бэшэ, манай ракетэнүүд совет газар дайда дээрэһээшье таанарта хүрэхэ байха гэжэ бидэнэр Кубын дайсадта хэлэһэн байхабди. **(Энеэдэн. Нэрьемэ альга ташалга).**

США-гай правительстватай үгэеэ ойлголсоһон ябадалнай мүнөөшье хүсэндөө байна. Үгэеэ ойлголсоһон ябадалай сахигдажа байгаа сагтал бидэнэр өөһэдынгөө хэлэһэн юумые баримталнабди. Үгэеэ ойлголсоһон ябадалаа эбдээ һаань юун болохо болохо байһаниие ойлгохо зүб ухаан бодол нүгөө талада хүсэд олдохо байха гэжэ би һананаб.

Ракетэнүүдээрээ далагашахы хүсэнэгүйб, юундэб гэхэдэ ракетэнүүдэй манайда бии байһаниие бүхы дэлхэй мэдэхэ байна. **(Альга ташалга).** Би мүнөөдэр манай эрдэмтэдэй мэдээсэл уншааб. Тэдэнэр шэнэ ракетэ туршаа. Тиихэдэнь би бэеэ барингүйгөөр иигэжэ бэшээб: «һурхэй даа!» **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Зүгөөр тиибэ ябашье, нүхэдүүд, ракетые шүлэн соо хэхэгүйш, ракетээр садахагүйш, ракетэнүүдээр бэеэ хамгаалдаг юм. Зүгөөр обществын ажабайдал хүгжөөхын, бэхижүүлхын тулада ажаллаха, материальна үндэһэ һууринуудые, тэрэ тоодо таряа, хартаабха, капуста, мяха, тоһо — хүндэ хэрэгтэй бүхы юумые байгуулха хэрэгтэй. **(Альга ташалга).**

Мүнөө империалистнуудта бэрхэтэй болоно. Бүхы газар дэлхэйн арадууд шэнэ ажабайдал тээшэ дабшана. Олон арадууд колонизаторнуудые үлдэн һалгаанхай. Өөһэдынгөө дайсадые үлдэн намнаа. Зүгөөр үшөөл бултадаа тиигээгүй. Бүхы арадуудай һүүлшынгээ дарлагшые үлдэн намнаха саг ерэхэ байха. Манай талархал, манай дэмжэлгэ боогоолшологшодто эсэргүү тэмсэгшэдэй талада байна. Бидэнэрэй илаһан шэнгеэр арадууд илаха байха гэжэ бидэнэр этигэнхэйбди. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Зүгөөр Советскэ Союз тэмсэжэ байгаа арадуудые гансал үгэ хүүр дээрэ талархан дэмжэнэ бэшэ. Нэгэ «нюусые» хэлэһэнэйм түлөө нүхэр Фидель намда гомодохогүй бэзэ гэжэ һананаб.. Хэрбээ таанар Гаванадахи парад хараа һаа (би тэрэ парадые кинодо хараа һэм), Гаванадахи парад дээрэ манай үйлэдбэриин шэнги танкнуудай ябахые обёорһон байгаат. **(Нэрьемэ альга ташалга).** Баһал манайхи шэнги зенитнэ ракетэнүүдые шэрээд ябана. **(Нэрьемэ альга ташалга).** Буудалгын зэбсэгүүд баһал манайхи шэнги. **(Нэрьемэ альга ташалга).** Мүргэлөөр шүдхэрһөө һалахагүйш, хараалаар капитализмые илахагүйш гэжэ бидэнэр мэдэдэг дээрэһээ би иимэ юумэ хэлэнэб. Тодорхой тэмсэл хооһон нюдаргаһаа холо дээрэ бшуу. Бидэнэр дайсануудһаа сүлөөрхэдэнь Египедтэ, Индонезидэ, Алжирта туһалаабди. Бусад гүрэнүүдые тоолон хэлэхэгүйб — юун тухай хэлэгдэһэниие таанар мэдэхэт. **(Альга ташалга).**

Өөрынгөө эрхэ сүлөөгэй түлөө тэмсэжэ байгаа бүхы арадууд манай арадай талархалда хүртэхэбди гэжэ хараадаа абажа шадаха гэжэ Советскэ Союз хододоо хэлэдэг байгаа, дахяад мэдүүлнэ. Өөһэдынгөө дайсадта эсэргүү тэмсэлдэ гартаа буу барижа бодоһон арадуудай илалта туйлахадань тэдэнэртэ бидэнэрэй туһалха байһаниие мэдэдэг. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Нүхэр Кастро мүнөө Калининда байна. Тиихэдэнь Панамада шуһа адхаралга болоно. Америкын империалистнууд Панамадахи үйлэ хэрэг Кастроһаа болоо гэжэ һөөлдэтэрөө хашхаралдана. Тиихэдэнь нүхэр Фидель эндэ амаржа байна, бодон гахайнуудые буудана. **(Энеэдэн альга ташалга).** Панамадахи энэ үйлэ хэрэгые Кастро эмхидхээ бэшэ, харин өөһэдөө панамынхид эмхидхээ. Энэ хадаа Панамадахи США-гай империалистнуудай тоногын политикын үрэ мүн.

Панамадахи үйлэ хэрэгтэ коммунистнууд эдэбхитэйгээр хабаадалсаа гэжэ империалистнууд хэлэдэг. Эдэ үйлэ хэрэгүүдтэ коммунистнуудай ямараар хабаадаһаниие бидэнэр мэдэнэгүйбди. Зүгөөр Панамын арад, Панамын ажалшад өөрынгөө ороной эрхэ сүлөөгэй түлөө тэмсэл хэнэ гэжэ бидэнэр һайн мэдэнэбди. Тэдэнэр Америкын империалистнуудай дарлалтаһаа сүлөөрхые хүсэнэ. Энэнь хуулита дура хүсэл гээшэ. Бидэнэр Панамын арадай талада байнабди. **(Үни удаан альга ташалга).**

Манай арадай революци хэхэдэнь манайда олон оронуудһаа интервентнүүд: американхид, англиинхид, французууд, немецүүд, японууд ерэһыень бидэнэр һайн һананабди. Теэд яахаб, бидэнэр тэдэниие сэсэг барижа угтаа һаалди? Үгы, бидэнэр тэдэндэ үйлыень үзүүлһэн байхабди. Мүнөө тэдэнэр гартаа буу бараад манайда ерэхэ гээшэ юуб гэжэ мэдэнэ. **(Альга ташалга).** Манай арад тэдэнэрые үлдэн намнаа, мэдээжэ газар хударынь үбдэгөөрөө үдьхэлөө. **(Энеэдэн. Альга ташалга).** Испаняар, ородоор энэ газар ондо ондоогоор нэрлэгдэдэг юм. Зүгөөр ямар газар руу үбдэгөөрөө үдьхэлдэг бэ гэжэ бүхы арадууд һайн мэдэдэг. **(Хүхюу шэмээтэй болоно).**

Бүхы арадуудай өөрынгөө ажалай аша үрые эдлэхэ гэжэ хүсэжэ байһан, өөһэдынгөө оронуудые өөһэдөө хүтэлбэрилхые хүсэжэ байһан, өөһэдынгөө гүрэнүүдэй бэеэ даанхай байдалые бэхижүүлхэ гэжэ хүсэжэ байһан тиимэ үедэ бидэнэрэй ажаһуужа байһаниие США-дахи зүбөөр бододог хүнүүд ойлгохо ёһотой. Панамыншье арад өөрынгөө нангин эрхын түлөө тэмсэнэ, өөрынгөө ороной эзэн байхые хүсэнэ. **(Альга ташалга).** Өөрынгөө эрхэ сүлөөгэй болон бэеэ даанхай байдалай түлөө, өөрынгөө оронһоо гадаадын империалистнуудые үлдэхын түлөө тэмсэлдэ бодоһон панамынхидые совет хүнүүд амаршална. **(Үни удаан альга ташалга).**

Бүхы оронуудай арадууд бодото эрхэ сүлөө болон бэеэ даанхай байдалаа хэзээшье һаань туйлаха, империалистнуудые өөрынгөө газар дайда дээрэһээ намнаха гэжэ бидэнэр этигэнэбди. **(Альга ташалга).** Тиимэһээ бидэнэр иигэжэ хэлэнэбди: господинууд, нэгэ бага ухаатай болыт, орой болоогүйдэ, таанарые үлдэн намнаагүй дээрэнь өөһэдөө тонилыт.

Гадаадын бүхы сэрэгүүд бусадай газар дайда дээрэһээ гаргагдажа, өөһэдынгөө оронуудай хилэ соо оруулагдаг гэжэ Советскэ Союз үнинэй дурадхадаг байна. Энэнь үнэн зүб дурадхал мүн.

Өөрынгөө газар дээрэһээ империалистнуудые намнахын түлөө тэмсэжэ байһан бүхы хүнүүдые бидэнэр амаршалнабди. **(Альга ташалга).** Колонизаторнуудта эсэргүү өөһэдынгөө эрхэ сүлөөгэй түлөө тэмсэжэ байгаа бүхы арадуудые бидэнэр амаршалнабди, энэ тэмсэлэй хүсэд амжалтатай болохо хэрэгтэ этигэнэбди. **(Альга ташалга).**

Бидэнэр нүхэр Фиделиие амаршалнабди, мэдээжэ табан условинуудые бэелүүлхын түлөө тэрэнэй тэмсэлые амаршалнабди. **(Альга ташалга).** Гуантанамодахи Америкын сэрэгэй баазануудые усадхахын түлөө Кубын арадай тэмсэлые бидэнэр амаршалнабди. **(Альга ташалга).** Гуантанамын газар — Кубын газар мүн. Энэ газар Кубада хабаадаха ёһотой! **(Альга ташалга).**

Совет хүнүүд Кубын манай ханинарай амжалтануудта баясана. Тэдэнэр мүнөө һайнаар хүдэлмэрилнэ, өөрынгөө экономикые хүгжөөнэ. Урдань манай арадта ушарһандал адли өөһэдын бэрхэшээлнүүд тэдэнэртэ бии. Манайда инженернүүд, техникүүд үсөөн байһан юм. Бидэнэр мүнөө үеын техникэ шудалха ёһотой байгаабди, заримдаа машинануудые эбдэдэг байгаабди. Тэдэнэр энэ һургуулиие, зайлашагүй энэ һургуулиие баһал гаража байна. Зүгөөр тэдэнэр үдэр ерэхэ бүри бата бэхи болоно. Совет арадай болон бусад социалис оронуудай арадуудай туйлаһан илалтануудые экономическа хүгжэлтын гөө талаар Кубын арадай туйлаха байһаниие бидэнэр һайн мэдэнэбди. **(Альга ташалга).**

Бүхы совет хүнүүд Кубадахи а… дүүнэртэйгээ эбдэршэгүй хани бар… саанай түлөө байна. Та, нүхэр Фи… дель, энээн тухай манай бүд нэх… шэдһээ, эндэ үгэ хэлэһэн нүхэд… дуулаа гээшэт. Манай парти Кубы… арадтай эбдэршэгүй хани барисаан… түлөө байна. Арад парти хоёр, пар… арад хоёр нэгэн адли юумэ гээш… **(Үни удаан альга ташалга).** Бидэн… мүнөөдэр таанартай хамтадаабди, би… дэнэр үглөөдэршье таанартай хам… байхабди. «Хамтадаа» гэһэн а… үгые дайсадай туршаад үзэхые х… сөө һаань, бидэнэр таанартай ха… тадаа байхабди. **(Нэрьемэ альга т… шалга).**

Хүндэтэ нүхэд калининайхи… өөрынгөө үгые дүүргэхэмни. Таана… та элүүр энхэ байдал, ажалдаа шэ… амжалтануудые туйлахыетнай хүс… нэб! **(Альга ташалга).**

Нүхэдүүд, улам ехэ эршэтэйгэ… коммунизм байгуулхабди. **(Альга т… шалга).** Энээниие өөртөө байгуулх… бди, энэ агууехэ хэрэгтэнь бус… оронууд доторхи ангиингаа тала… аха дүүнэртэ туһалхабди. Бидэнэр… ниитын уг зорилго тээшэ нэгэдэм… хүсэн түгэлдэр зэргэтэйгээр дабш… хын тулада бидэнэр бэе бэедээ т… һалха ёһотойбди. Өөрынгөө эконом… ко, культурые хүгжөөхэдэнь, хүнү… дэй улам улам һайн ажабайдалт… болохын түлөө бүхы юумэ хэхэда… социалис оронуудай арадуудта т… һалха ёһотойбди. Би нэгэ расс… тухай хэдэ дахин хэлэһэн байх… Юундэб гэхэдэ энэ рассказ мин… эдир залуу ябахада намда ехээр н… лөөлһэн байна. Би энээниие дан… үни бэшэ, магад 1910 гү, а… 1911 ондо уншаһан байхаб. **(Хүх… шэмээтэй болоно).**

Иимэ рассказ юм. Хүдөө нютаг… интеллигент хүн ажаһуудаг бай… Тэрэ хүн үглөө бүри гараад ябад… тиигэжэ ябахадаа ном уншадаг ба… ба. Тиигэжэ амардаг байгаа. Расс… зай герой дүү гаража байгаад бо… но. Нэгэтэ ном уншажа ябатар… гэнтэ хүнэй гүбэнэхые дуу… баб гэжэ рассказ соо хэлэгдэнэ. Н… дөө ехэ болгоод харахадамни мин… урда гүйраншан байгаад, юумэ үгы… гэжэ нам тээшэ гараа һарбай… Намда арба гү, али арбан таба мү… гэн байба (хэдышье байһаниинь… һананагүйб). Тэрэ мүнгэеэ тэрээ… үгөөб. Тэрэмни нэгэ юумэ аман со… гоо дуугарһан зандаа байба. Тэрээ… һээ һалан ошоторни ходол тэрэ х… нэй үгэ намда дуулдажа байба. М… нии мүнгэ үгэһэндэ баяртай, зол… байгаа.

Тиихэдэнь би хүнэй золтой бо… хын түлөө хэды бага юумэ хэрэгт… гэжэ бодобоб. Би тэрээндэ хори м… гэ үгөөб, тэрэмни золтой бол… Тиихэдэ минии золтой болохын тү… хэды юумэн хэрэгтэй байгаа гээш… Сагта магад хори мянган гү? Н… хориншье миллион бага байха б… гаал. Бүхы хүн түрэлтэнэй зол… болоол һаа, би золтойб гэжэ мэд… байгааб. **(Нэрьемэ альга ташал…)** Энэ рассказай геройн һанал бо… мартагдахагүйгөөр сэдьхэлдэ хаду… даа.

Бидэнэр өөһэдөө манай орон дот… коммунизм байгуулхын түлөө тэм… нэбди. Зүгөөр энэ хадаа совет х… дотор, манай экономикын хизаар д… тор амяараа коммунизм байгуул… бди гэһэн удхатай бэшэ. Бидэ… шэнэ юумэн тээшэ харгы гарганаб… бүхы дэлхэйдэ харгы харуулнаб… Коммунизм гансал Советскэ Союз… хилэ дотор байгуулагдана бэшэ, бү… газар дэлхэй дээрэ коммунизм… илахын тулада бидэнэр бүхы юу… хэнэбди. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Хүндэтэ нүхэдүүд! Таанарта б… тандатнай: бүд нэхэгшэдтэ, ээр… шэдтэ, слесарьнүүдтэ, үнгэлэгшэ… шэрдэгшэдтэ — нэгэ үгөөр хэлэхэ… үнэн сэхээр ажалладаг, агууехэ… рэгтэ — манай орон дотор ком… низм байгуулха гэһэн Ленинэй… рэгтэ өөрынгөө хубитые оруул… бүхы хүнүүдтэ шэнэ амжалтануу… туйлахыень хүсэнэб! **(Нэрьемэ, … удаан альга ташалга).**

Танай партийна организаци… профсоюзуудта, комсомолдо, обла… ной партийна организацинуудта, … дэлмэришэд болон алба хаагша… инженернүүдтэ, колхознигуудта, с… хозуудай хүдэлмэришэдтэ — Ка… нинска областиин бүхы ажалша… манай арадай зол жаргалай т… ажаллагшадта амжалта туйлахы… хүсэнэб!

(Овацида ороһон нэрьемэ, … удаан альга ташалга. «Фидель Ка… ро мандаха болтогой!», «Манай … ни барисаан мандаха болтогой!» «Коммунизм илаха байха!»).

ИЛЬИЧЫЕ ХАРАҺАН, ШАГНАҺАН ХҮН

1920 оной сентябрь һэн. Сагаан гвардеецүүд, интервентнүүдтэ эсэргүү эрхэтэнэй дайн орон доторнай ябажа байгаа бэлэй. Энэ хэсүү сагта РКП(б)-гэй Бүхэроссин 9-дэхи конференци зарлагдаһан юм. Тус конференцидэ залуу коммунист буряад Феофан Коняев хабаадалсаһан золтой. Нүхэр Коняев оронойнгоо ниислэл хото зүүн зүгэй залуушуулай Бүхэроссин зүблөөндэ хабаадахаяа ерэһэн байжа, айлшаар партийна конференцидэ уригдаһан байгаа.

Партийна конференци дээрэ Владимир Ильич ЦК-гай тоосоото элидхэл хээ, тиихэдээ Польшотой эб найрамдал баталха, Врангелиин сагаан сэрэгүүдые эсэлэн бута сохихо асуудалай тэрэ сагта тон шухала байһаниие онсолон тэмдэглээ.

Нэгэ хэды хоног һүүлдэ нүхэр Коняев багша Ленинэй залуушуулай Коммунистическэ союзай III-съездэдэ үгэ хэлэхые дахин шагнаһан.

Ленинэй хэлэһэн гүнзэгы удхатай үгэнүүд залуу буряадай сээжэ зүрхэндэ бүхөөр хадуугдаһан. Хоёр жэл үнгэрөөд байхада Феофан Романович Зүүн зүгэй ажалшадай Коммунистическэ университедтэ һурахаяа ерэжэ, К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ленинэй сэсэ мэргэн зохёолнуудые гүнзэгыгөөр шудалһан байна. Тэрэ хадаа өөрөө һуража байгаад, монгол, түбэд, тува студентнүүдтэ нүхэр ёһоной туһаламжа үзүүлэг һэн.

Тэрэ үедэ Владимир Ильич хүндөөр үбшэлһэн, хэбтэриин байгаа. 1924 оной январиин 21-эй үдэр Ленин багша наһа баража, уйдхар гашуудалай үдэрнүүд ерээ бэлэй.

Союзай Байшангай Колонно заал соо Владимир Ильичэй хуурсагай дэргэдэхи хүндэлэлэй харуулда КУТВ-эй бүлэг студентнүүдтэй хамта нүхэр Коняев зогсоо.

Һургуулияа дүүргэһэнэйнгөө һүүлээр Феофан Романович институдай багшаар хүдэлһэн, хүдөө ажахын коллективизациин үедэ Ленинэй кооперативна түсэбые бодотоор бэелүүлхын түлөө тэмсэһэн, Боохоной, һүүлээрнь Хүрбын МТС-үүдэй политотделэй начальнигай тушаалда байһан юм. Тиигээд Буряадай комвузай, зооветеринарна институдүүдэй багшаар хүдэлөө. Эхэ ороноо хамгаалгын дайнда нүхэр Ф. Р. Коняев сэрэгэй албанда ябаад, 1946 онһоо хойшо Эрхүүгэй политехническэ институдай, марксизм-ленинизмын үдэшын университедэй багшаар ажаллана.

К. Балдаев.

★

1918 оной августын 28-да гэгээрэлэй асуудалаар болоһон Нэгэдэхи Бүхэроссийска съезд дээрэ Владимир Ильич Ленин үгэ хэлэһэн байгаа. Съездын болоһон байшан сооһоо Владимир Ильич гараад, богонихон болзор соо автомобиль хүлеэһэн байна. Эгээл энэ үедэ буулгагдаһан кинопленкын нэгэ кадр зураг дээрэ харуулагдана.

(АПН)

★ ★

УЗБЕКИСТАНАЙ ЭНЕРГЕТИГҮҮДЭЙ ГАЙХАМШАГТА АМЖАЛТА

КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Министрнүүдэй Совет хадаа тайхамшагта амжалта туйлаһантайнь — республика дотороо шэнэ энергетическэ хүсэнүүдые ашаглалгада үгэһэнтэйнь дашарамдуулан, Узбекистанай энергетигүүдые халуунаар амаршална. Ангренскэ районой хүсэ ехэтэ электростанциин барилгые хараалагдаһан болзорһоонь урид тэдэнэр түгэсхэбэ. 150 мянган киловатт хүсэтэй Ташкентскэ ГРЭС, мүн Навоинска, Тахиаташска электростанцинуудай томо агрегадууд болзорһоонь урид ашаглалгада оруулагдаа.

Энэ бүгэдэ республикын арадай ажахые саашадань электрижүүлхэ, хлопок тарилгые, химиин промышленностиие түргэнөөр хүгжөөхэ хэрэгтэ нилээд ехэ хубита боложо үгэнэ гэжэ амаршалга соонь хэлэгдэнэ.

БУРЯАД ҮНЭН

2-дохи нюур.
1964 оной январиин 21.

Мориной хотын шүүһэн ямар туһатайб?

Мэргэжэлтын зүбшэл

Түл гарзагүйгөөр томо болгохо арга

Мориной хотын шүүһэн харахада ямаршье үнгэгүй, үгышье һаа, тунгалаг аад, шарабтар үнгэтэй байдаг. Тэрээн соо белок, кальци, фосфор гэхэ мэтын бодосууд, мүн «В» витаминай зүйл байлсана.

Урда академик И. П. Павлов нохойнуудай хотын шүүһые шэнжэлэн үзэжэ байхадаа гэдэһэ доторой үбшэниие аргалдаг байгаа. Теэд энэнь медицинэдэ хэрэглэгдэхэһээ бэшэ, ветеринарна наукада үргэн хэрэглэмжэдэ ороогүй байһан юм. Иимэ препарат абажа бэлдэхэдэ тиимэ амархан бэшэ байгаа ха юм.

Харин 1951 ондо доцент А. М. Смирнов мориной хотын шүүһэ бэлэхэнээр абадаг арга дурадхаа. Энэ арга хэрэглэхэдэ элүүр һайн мори хэрэгтэй болодог. Манай Зэдын ветбаклабораторинхид 1962 ондо мориной хотын шүүһэ абажа туршаһан байгаа. Энэ хүдэлмэри Ленинэй, XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозуудта эмхидхэгдээ. Хотын шүүһэ абхуулха моридые хоногой туршада ехээр эдеэлүүлжэ байгаабди: нэгэ моридо 8 килограмм обёос, мүн үбһэ үгтэдэг байгаа. Тиигээд шүүһэнэйнь абтахын урда 13—14 часай хирэдэ дурандань үһалаад, уяанда байлганабди. 13—14 час соо хооһон байлгагдаһан моридые тусхай станок соо оруулаад, нарнихан резинэ ама руунь гульдируулжа, хотынь шүүһые таташа гарганабди.

Хоёр-гурбан мори нэгэ доронь станогто байлгаад, шүүһыень абахадамнай 4 час үнгэрнэ. Энэ хугасаа соо элүүр моринһоо дунда зэргээр 4—6 литр шүүһэ абтадаг. Хотын шүүһые шүүжэ сэбэрлэхэдэ тунгалаг үнгэтэй болоно. Тэрэниие малда уулгахада гэдэһэ доторой үбшэн бии болгодог элдэб микробуудые алажа дууһана. Мориной хотын шүүһые абтаһан зангаарнь уулгахада, мал доторой үбшэнһөө һэргылэгдэнэ. Тиимэ препарат гансашье үбшэндэ туһатай бэшэ, харин малай, тэрэ тоодо тахяа шубуунай махабадта, бэедэнь һайнаар нүлөөлнэ.

Шлангаяа тиимэ шүүһэ залуу малые түлжүүлгэдэ үргэнөөр хэрэглэгдэдэг болонхой. Жэшээлхэдэ, гэдэһэ дотороо үбшэлһэн тугалнуудта, хурьга, поршоонхонуудта уулгахада түргэн заһардаг. Иимэ туршалга Ленинэй, XX партсъездын, Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ колхозуудта, «Октябрьский» болон Торнин совхозуудта хэрэглэгдээ. Үбшэнгэй халдажа эхилээд байхада эдеэлхынь урда тээхэнэ 15—20 минутын болзорто тугалнуудта 30—40 миллиграмм, хурьгадта —15—20 миллиграмм уулгагдадаг юм. Тиигэхэдэ юумэ эдихэдээшье һайжарна, үбшэнгынь үгы боложо захална. Тэрэшэлэн зарим ажахынуудта поршоонхонуудай доторой үбшэндэ нэрбэгдээд байхада уулгагдаһан байгаа. Мориной хотын шүүһэн гахайнуудташье һайнаар нүлөөлнэ. Бүри хүндөөр дотороо үбшэлһэн малые эмшэлхэдээ хотын шүүһэнэй хажуугаар синтомицин, биомицин гэхэ мэтые уулгалсаха хэрэгтэй. Иигэжэ холижо уулгахада бүришье һайн.

Залуу малда халдабарита үбшэнэй (колибациллез паратиф) хүрөөд байхада хотын шүүһэн уулгагдаа. «Мир» колхозой нэгэдэхи отделенидэ тугалнуудта уулгаад, ажүүгаарнь сывороткэ, колимицин үгэлсэһэниинь һайн үрэ дүн харуулаа.

Мориной хотын шүүһэн гансашье эмнэлгын эрхээр хэрэглэгдэнэ бэшэ, харин малда үгтэхэ эдеэ хоолдо холилсоходо ашатай. XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой гахайн фермэдэ бага поршоонхонуудта 15 миллиграммай хэмжээгээр үдэртэ гурба дахин үгтэһэн байгаа. Тиигээд һара соо миил юрын аргаар харуулһалагдажа байгааш һаань, хоёр дахин ехээр шэгнүүрээ нэмээгээ бшуу.

Лабораторидомнай бүхыдөө 845 литр мориной хотын шүүһэн абтажа хэрэглэгдээ. Тэрэниие абахада гаргаша ехэтэй бэшэ. Нэгэ литр шүүһэ абалгада 84 мүнгэн гаргашалагдана. Тиимэһээ энэ аргые ажахы бүхэндэ хэрэглэхэдэ болохо.

В. Крашенинников,
Зэдын ветбаклабораториие даагша.

УРАН ЗОХЁОЛОЙ ХУУДАҺАН

Үргэн даа уужам үнсэг сагаан Буряад оромнай. Дуулгата номин Саянhаа эхилээд, дуута Хори, Хэжэнгэ, зэрэлгээтэ Зэдэ, дуулим Дунгы, алтан таряата Бэшүүр, Мухар-Шэбэр, уладаараа, булгадаараа суурхаhан Баргажан... Энэ тала дайдада дуушал сэдьхэлтэй арад зон ажаhуудаг юм. Эдэл олон нютагуудай эдир үетэн, наhажаалшье зон—таряашад, малшад, аншад, загаhашад—баран сээжынгээ hонор, сэдьхэлэйнгээ уянга гаргажа, гуурhанай хурсые туршадаг. Тэдэнэй бэшэжэ эльгээhэн зохёолнууд манай редакцида үдэр бүри таhалгаряагүй орожо байдаг. Тиимэhээнь үйлэдбэриин управленинүүдэй газетэнүүдэй, мүн hургуулиин, эмхи зургаануудай дэргэдэхи уран зохёолой кружогуудта хабаадалсагшадта газетынгээ хуудаhан дээрэ үгэ үгэхэ гэжэ шиидээбди.

Мүнөө Баргажанай залуу бэшэгшэдтэ үгэ үгтэнэ. Хожомынь бэшэшье аймагуудай бэлигтэйшүүлдэ үгэ үгэхөөр хараалнабди, ушар тиимэhээ шэлэмэл зохёолнуудаа—шүлэг, рассказ, домог, очеркнуудые эльгээхэ бэзэт гэжэ найданабди.

Энэ хуудаhандамнай:

- Д. Хобраковой, Ш. Байминовай, С. Очировай шүлэгүүд.
- Суута загаhашан Самолетов тухай Ч. Санжиевай очерк.
- А. Мантаев, Б. Цыремпиловэй фотоэтюдүүд.
- Г. Бадмаев, Б. Будаевай рассказууд.
- *Баргажан нэрын олдоhон тухай домог.*

Шагдар БАЙМИНОВ

Баргажан

**Абай Гэсэрэй баатарнуудтал
Аржын тодоор жагсаhан
Аглаг [?]энхнр Баргажанай
Арынь түшэг болоhон
Бархан үндэр хаданууд
Байнал зэнхын, жэрылдэн.
Үнэн Буряад сэдьхэлээр
Үзэн харан байгаа hаа,
Саян Бархан хоёрые
Сасуулхалши заатагүй,
Адли гээшынь гайхажа,
Аhан дуранhаань жаргахаш.
Энэ түбиин мэлмэн
Эрдэни нюдэн болоhон
Арюун Байгалhаа хоёр тээшэ
Адли жэгдээр hубариhан,
Асари орьёлнуудаар hодотоhон
Агуу жэгүүрэйн далинууд
гэхэш.
Энэ далинуудай үмэнэ
Эрэ болоhон хүнүүд
Уудам тэнгэридэ дүүлиhэн
Уулын бүргэдэй дальбараадал,
Тэнжэн hагад дэгдэhээр
Тэмсэл бэдэрэн ошодог hэн...
Зон арадай хубиин
Золой түлөө тэмсэгшэдэй
Бэдэр соохор түбиин
Бэлиг шэнгээн түрэгшэдэй
Үлгы болоhон Баргажан,
Зүгын тоhон Баргажан.
Олон зуугаад жэлэй
Олзын омог боложо
Харашье, шарашье алтаараа
Ханзын хабхар эбдэжэ,
Дуугай хэбтээш Баргажан,
Дууран, нойрсон, зүүдэлжэ.
Нэгэтэ hэрин гэхэдэшни,
Нэрьеэн дуидуур дэлхэйдэ
Зэлэлэн байгаал хубисхалай
Зэбэ hомын даршаан.
Одоо тиихэдэ тэмсэжэ
Бодоо hэнши Баргажан.
Түрэл зоноо хамгаалан,
Тубчинов хүбүүншни бэеэрээ
Сагаан гвардейцүүдтэй тэмсэжэ,
Саазынь тудан мүнхэрөө.
Булган дошхон бэлэйлшн
Булижа гараhан Баргажан,
Уурал hабажа бааяhан
Улаан шупанай адхараан,
Эрхэ сүлөөгэй түлөө
Эршэтэ шанга тулалдаан
Дүүрээ гэжэ тоолуулhаар
Дүшэ гаран жэл үнгэрбэ.
Тэмсэл дундуур оршоhон
Тэгшэ эдэ олон жэл
Ажабайдал зохёохы
Анхарал нангин шэди дээгүүр
Онсо мүнөө нарижан ерээ.
Оюун бэлигэй залаа дамжан.
Урасхал аажам Баргажан голой
Уудам ехэ тала дайдаар
Ажана түбхинэн hуугааша
Ажалай манай түрүүшүүл
Дорюун зоригой манаанда
Дохёо хүлеэhэн баатаршууд лэ.
Оо, шинии тухай Баргажан
Олон шүлэг зохёоhойб,
Ошон ерэн жаргажа,
Одон шэнги тохёоhойб.**

Баргажан нэрэ яагаад олдооб?

(Домог)

Урдын урда сагта Байгал далайн нуурхан байхада hэн гэхэ. Орьёл үндэр хада хабсагайн хаяа дороhоо бурьялан, Баргажан, Онёо гэжэ нэрэтэй хоёр бишыхан горход мүндэлhэн гэдэг. Хоюулан зэргэлэн үни даан саг соо Байгалдаа зориhон юм ха. Аян замдаа ябахадаа олон табые ярилсадаг, үльгэр домогоо хэлсэдэг байгаа хаш.

— Зай, урилдая! Хэмнай түрүүлэн Байгал далайдаа хүрэнэб, тэрэмнай хэтэ мүнхэдөө нэрэеэ нэрлүүлжэ, нютаг нугадаа суутай болохо,—гэжэ Баргажан хэлэбэ ха.

— Яахань hэм даа. Шинии хэлээшээр болог даа,—гээд Онёо горхониинь зүбшөөн түүрээбэ ха.

Хоорондоо хэлсэжэ, үгэ хүүрээ баталан сасуугаа, Баргажан үдэр hүнигүй газар доогуур нүхэ hүбэ малтан, горхолон, урдажа мэдэбэ...

Онёо горхоной нэгэтэ мэдэн гэхэдэ, Баргажан Байгалдаа хүрэхэ болоод ябаба. Онёо аргагүй ехээр уурлан дошхоржо, бүхы уhаяа хөөhэтүүлэн, түргэ түргэн түлхижэ, газарай хүрьhые, ой модотойнь огло татан харьялан орьёлон урдаба. Тиигэбэшье Онёо үрдингүй, Баргажаниинь Байгалдаа түрүүлэн хүрэhэн гэхэ. Тэрэнhээ хойшо Баргажан гэжэ нэрэеэ нэрлүүлhэн гэлсэдэг.

Нээрээшье Онёое харахада, харьялан орьёлон урдадаг, түргэн урасхалта уhан юм. Жэшээнь, зунай сагта үерэй болоо hаа, Онёо бусадhаа түргэн эрье hабаяа алдаhан байдаг.

Хаанашье ябахада, Баргажан нютаг мэдэхэгүй хүн хомор байдаг. Мүнөө эндэ үнэр баян айл аймагуудтай колхоз, совхоз түбхинэнхэй, ажалдаа шалгарhан олон баатарнуудаараа холо ойгуур нэрээшье суурхуулжа байдаг юм. Баргажанай үргэн элдин Хүнтэйлэ гү, али орьёл торьёл хада хабсагайн үбэрhөө хүнэй бэедэ туhатай халуун, хүйтэншье аршаан булагууд үбэл зунгүй дэлбэржэ байдаг лэ.

Игэжэл Баргажан гол үни холын домог соошье, мүнөөшье үнэн нэрэеэ нэрлүүлжэ, арад зондоо ажабайдалайнь шэмэг боложо, холо ойгуур суурхуулжа байдаг ааб даа.

Д. Ширабон найруулба.

Дашанима ХОБРАКОВ

Зүрхэнэй мэндэ

Зүблэлтэ hайхан оронойм
Зүүдэн холын
Зүүн хизаарта оршоhон
Булган малгайта
Буряад оромни, мэндэ!
Эсэгымни сэдьхэл мэтэ
Мүнхэдөө сагаан
Мүнгэн толгойто Бархан
уулам ни.
Мүндэлэн ерэhэн шэнэ жэлэй
Мүшэтэ мэндэ!
Балшар бага наhандаа
Бургааhан моринойнгоо
Булад тахаар хээлэhэн
Баргажан нютагайм
Баян таланууд, мэндэ!
Эрхын шэнээн байхадам,
Эльгэндээ дахажа,
Эды шэнээн болгоhон
Түрэhэн эхымни
Талын Хүшөө, мэндэ!
Ардаг хурдан hургуулиин
Алтан дүрөө гэшхүүлжэ,
Айдар залуу хүбүүгээ
Арюун замдань үдэшэhэн
Абамни, мэндэ!
Үнжэгэн бага наhандаа
Үншэрөөд байхадамнай,
Эхын hайхан сэдьхэлээр
Энхэрэн тэнжээhэн,
Үргэhэн эхэмни, мэндэ!
Эхин түрүүн зэhэжэ,
Эрдэмэй үүдэ татахадам,
Элирхэн гүлмэр ухаандам
Эсэшэгүй зориг носооhон
Т[...]үшымни багша, мэндэ!
Үндэр гэгээн наранай
Элшэдэ эльбүүлэн,
Үлгы сагаан дэлхэйдээ
Үелэн, зугаалан ябаhан
Үетэн нүхэдни, мэндэ!
Жэлhээ жэлдэ
Жэгүүр холые зорижо,
Жэгүүртэн ургаhан
Жэнхэни буряад
Жэмбүүршэ арадни, мэндэ!
Дүшэн долоодохи үбэлэйнгөө
Дүрбэн хүлэгтэ шаргадаа
hууж а.
Сагаан буурал
Тооhон соогуур,
Сахюур мүнгэн
Саhан дээгүүр шааюулая!
Мориднай залуу, хурдан,
Ж[...]оошоднай — найдамтай.
Харгымнай — эли, дардам,
Шаргамнай — хаядалтай.
Хонхымнай аялганууд —
Холуур суряатайл.
...Эхи захагүй
Энэ дайда — Эхэ ором.
Мүндэлэн ерэhэн шэнэ жэлэй
Мүшэтэ мэнды хүлеэн абыш.

ОЧЕРК

ДАЛАЙ ДЭЭРЭ...

Хэтэ заяанhаа хойшо бараан гүнгы гэгдэhэн буряад арадайм домог туужата Байгал далай. Энэл далайн зүүн эрье шадар, Баргажан [..]оhон дардам харгы дээрэхэнэ, загаhашадай задарюун аялга сууряагаар хододоо хүүеэтэй байдаг Максимиха тосхондо халта тогтожо, [..]арhан, сайлаhаншье байхадаа бо[..]от.

Жара hайса гараhаншье hаа, загуудайнгаа зориг эршэ, шандааhа[н]дал табяагүй, далай дээрэ наhа[г]аа хүдэлhэн Павел Иванович Самолетов эндэ ажаhуудаг юм.

Табин жэлдэ гүбшуур татаhан [..]дар шииираг энэ үбгэжөөлтэй, бай[..] хэзээ танилсаа бэлэйбиб? Хүл[..]э hайхан хабар, алтан намар [..] гү, али... январиин янгинама [ха]ргүүдэй нэгэн бэлэй гү? ...Мой[..]ной энэ набшын сэсэглэн hай[..]р ягааршоод байhан үе саг бэ[..]йл. Тиихэдэл Павел Ивановичай [х]үтэлбэрилдэг мотоорно онгосодо hуужа, хонон үнжэн hэжүүлhэнээ хэзээш мартагшагүйб.

Зунай hүни сагаанаар эрьехэдээ, даншье үрмагүй түргэн hэн. Үүр хираанаар далайда гарахадамнай угаа дуулим, намжардуу тэниглэн байгаа бэлэй. Дүнгинөөтэ онгосомнай далайн даланта нюрган дээгүүр халба hүрэн собхоржо, алад саашаа шуумайна.

Тогтуурингүй зантай басагандал, уhан дээрэшье уларил үдэртөө хэды хубилжа, худхаржа байдаг. Үшөө саашаа ябад гээд, Павел Иванович онгосынгоо хамар дээрэ зогсожо:

— Үсэгэлдэрэйхидэ орходоо hүрэг загаhан энэл багта байха ёhотой гэжэ hананаб,— гээд, нүхэдтөө хандан сасуунь: — Павел Иванович, гэрэл дээрэ мэтэ нэбтэ хаража байнаб! Одоол голыень онтүулан, сэхэ дээрэнь буугаабди..,— гэжэ бригадирай орлогшо Анатолий Иванович Молчанов даруухананаар дуугараад, губшуураа бэлдэжэ оробо.

— hүрэг загаhанай захадань гараса, үшөө саашаа ябад гэ! — иимэ захиралта шанга дүүеэн сооогуур моторист Стрекаловскидо дуулдаба.

...Загаhашад гээшэмнай далайн хамаг жама ёhые эндүүрэлтэгүйгөөр мэдэдэг, тухайлдаг зон. Хүхэльбэтэ үндэр хада уулын шанха оройhоо шаража байhан наранай элшын буурамсаар, Курбулик тээhээ хүйтэн hэбшээн бууба. Үдэ болотор шахуу минии ехэтэ hайхашааhан Ойхон арал дээрэхи үүлэ маные Павел Иванович hанаата болонгёор шэртэнэ. Эдэ үүлэд тутаар hаяхан тон hайхан үзэгдэл мэтээр намда аяар холо харагдаа бэлэй! Мүнөө тэдэмни гүн доторhоо монсогойролдон ерээд, хүлзэhэн мэтэ харлан, бөөгнэрэн байхадаа яанаб?!

— Харана гүш, хусын эбэртэл хумиралдан байхыень,— гээд Павел Иванович тэдэ үүлэд тээшэ хургаараа зааба. «Намтай ехээр бү хүхилдэгтылши»,— гэhэндэл, алиш тээhээмнай далай хүндөөр шуухиран, шэбэнээд hалахагүй юм.

— Зогсоо! — гэhэн бригадирай тодо абяан соностобо. Толя Стрекаловский даб дээрэ мотоороо аалидуулба. Иван Никущев онгосын hүүл руу гүйшэбэ. Сергей Михальчук губшуурай табигдажа эхилhэн газарта юушьеб хүрмэнэ. Эндэ үлүү хүн үгы, булта тодорхой даабаритай. Тэдэнэй ехэ яараха, тэбдэхэнь үзэгдөөшье гүй hаа, хэн юунгүй габшагай шуумараар, дуу шуугүй губшуураа далайда табинад. Өөрөө Петр Иванович рулиин хажууда зогсожо, бултанайнь хойноhоо hэргэгээр ажаглана.

...Губшуураа табижа хүсэд үрдеэгүй байтарнь, hалхин шангадажа, хоёр гурбан метрэй үндэр долгид маниие сэхэ марьяаhандал, хойно хойноhоо дабхасан ерээд, онгосымнай армаг альгадан, сэсэрэн бутарна.

— Хара буумаршни — гэжэ Павел Иванович аман соогоо сухалтай шангаар гүбэд гээд, капрон утаhан бүреэтэй зангилаа, бусайдал ябуудтань задалан эмирэлсээдхин. Байhаар байтар миниишье досоо аягүй болон уйтаржа, эльгэ хотом урбажа эхилбэ. Теэд долгин онгосо хоёрой жэхыдэhэ хүрэмэ, юрэ бусын иимэ «наадые» загаhашад тооношьегүй. Хүхэ дүлөөр амилан, хөөhэтэн бусалжа байhан далай хоёр мянган алдын шэнээн губшуурыень оёоргүй «хото» руугаа залгижал байха юм. Загаhашадай хэдэрhэн суба, гуясаа түриитэй резинэ сабхинуудынь уhанда угаагдаха бүреэ хуурай зандаа харагданад. Эдэнэй габшагай хүдэлсэтэ гарнуудыень харадаг hайт.

Игэhээршье «омолиин урьха» хүрэхэ газартаа хүрэбэ хаш. Наран тонтойнхой. Далан дабаанай саана номин Байгал түмэн хашарhата долгинуудаа эрье тээшэнь шаб[..]урдан тууjжа, хүнхинэсэ дуулана хэбэртэй. Теэд эдэ бүгэдэ загаhашадта юрын үзэгдэл шэнги.

— Хүбүүд, үдэшынгөө хоол шанахамнай гү? Саг болоол...— гэжэ эгээн залууханиинь — моторист Стрекаловский — хүхюутэйхэнээр хэлээд, харюу зүбшөл хүлеэнгүй, загаhанай шүлэ, харахан сай харьюулаад орхибо. Юу хэлэхэб, амтархама hонин даа!

Мотоорто манай онгосо — далай соо зомгоол наадахай мэтэ. Үрөөhэн hүүжэ дээрээ үнжэжэ хоноhонhоо болоо юм гү, али армаг яндагайдаа гү бү мэдэе, тэрэ hүни нойрнишье хүрэжэ үгэбэгүй. Тэнгэриин хүхэ зүйдэлөөр ташуур — сахилгаан ялагас гээд, шиит бороон сэсэрэн, дуhаална хэбэртэй. Эсэhэн загаhашад бэе бэедээ шахасалдан хороод, хурхиралданад. Далай гээшэ үнэхөөрөө энэрхы сэдьхэлтэй, эрэлхэг зоригтой хүнүүдтэ дуратай юм гээд дэмы хэлсэдэггүй. Тэрэ hүниин зугаа мүнөөшье ой ухаанhаам гарагшагүй. Юун тухай? Холонхой гарнуудайнгаа шуhа нүжэ буутар хори гушан модондо hахы hалаг онгосоёо hэлюурдэжэ мүнхихаш; таhар-удар татуулшаhан губшуураа гар hабагшаар хүрмэжэ зобохош; оньhон түхеэрэлтын муухаа усал аюулда орожо магадгүйш. Эдэ бүгэдэ мүнөө—үни холын зүүдэн шэнги. Игэжэ губшажа эхилhэнhээ хойшо табидахи үбэлөө загаhашадай дунда, Байгал дээрэ мүнөө угтажа байhан Павел Иванович дурсаhан бэлэй. Наhанайнгаа хамаг намтарые тэрээхэн hүни бултыень хөөрэжэ, заха үзүүртэнь тэрэ гарахашьегүй байгаа. Теэд гараашьегүй hэн.

Байгал дээрэ шэнэ үдэрэй туяа гэрэлэй мандан ерэхэлээр:

— Бодогты! — гэжэ бригадир hүүхирбэ... Мотоорой хүдэлэн дүнгинэмсөөр, онгосо дээрэхи ажабайдал дахяад hэргэжэ, шэнэ үдэрэй, шэнэ илалтын уряа тохёобо. Хоёр мянтан метртэ табиhан губшуураа татажа эхилбэд. Олзо хэшэг омогтой байба хаш, загаhашад урматай, гарнуудынь эршэтэй... Энээниишье мэдэhэндэл, сахалинууд дээгүүрнай эрьелдээд hаланагүй.

Нэгэ мэдэн гэхэдээ, үй түмэн мүнгэн хашарhад соо орошонхой байбалди.

— Душөөд пүүд болохо ха... — гэжэ хэлээд, бригадир хүлhээ аршан, сэдьхэлээ хананги. Энэнь үсөөхэн ушарта түйлагдадаг эрхим дээжэнь болоно ха юм!

Тон лэ бэе бэедээ эрилтэ ехэтэйгээр, эбтэй эетэйгээр хүдэлөөгүйдэ, далай дээрэ аргагүй юм гэлсэдэг. Эдэнэй амжалта түйладаг нэгэн нюусыень энээгээр лэ тайлбарилалтай. Үнгэрэгшэ сезон соо гурбан зуун центнер омоли — иимэл даа нүхэр Самолетовой бригадын оруулhан хубита! Эгээл тиимэhээ эдэнэй колхоз соогоо түрүүшүүлээр ана мана жагсажа гаралсаhаниинь гайхалгүй. Нэгэн бултанай түлөө, булта нэгэнэй түлөө! —коммунис hайхан энэ шэнжэ одоо эндэл жэншэдгүй наряар сахигдана ха гэжэ тиихэдэ hанаа hэм.

...Бүри hаяхан, шэнэ жэлэй эхин багаар, эндэхи «Байкалец» колхоз ошоходоо, Павел Иванович Самолетовтой өөртэйнь уулзажа, hонин зугааень дуулаха гэhээм:

— Арайл хожомдоот, бүхы бригадаараа далайда гарашоол даа...— иимэ харюу абааб. Яахаб теэд, баатар хүбүүдээ буурал Байгалнай шэнхинэмэ дуугаа татажа угтадаг бэшэ гү? Хуудам сэгээн далай дээрэ соолго нүхэлжэ, губшаха гээшэ амартай бэшэ ааб даа. Иимэл хүнүүдтэ хандажа ажалтайтнай баатаршалтын ашаа харюу — татаhан губшууртнай хэзээшье хэшэгтэй, дүүрэн дээжэтэй байг лэ!— гээд үнэн зүрхэнhөө юрөөе.

Чимит-Цырен САНЖИЕВ.

Баргажанай үбэл... Бархан уула сагаан сэн бун болон дуурана, харин тиихэдэнь Байгал гүнзэгы далаймнай уурал бааяжа, үшөөл хүрөөдүйхэн хальбайна. Баргажан нютагта үбэлдөө ябахада hонин даа—фотоаппараттай hаа, эжэлүүдгүй үзэсхэлэн hайн байгаалиинь түхэл шарайе сохижол гарахаш.

Манай корреспондентнүүд Антон Мантаев Бадма Цырэмпилов хоёрой барлаhан эдэ этюдүүдые уншагшадайнгаа анхаралда дурадханабди.

Огнёолой галнууд

РАССКАЗ

Гоншог баабай гушаяа үзэхэ золтой байшоо. Үбгэнэй наhан ехэhээ боложо, хоёрдохи жэлээ хэбтэриhээ болоногүй, гансал сонхоороо орон дэлхэйгээ шэртэнэ. Сонхоорнь урдандаа мүргэл хэгдэдэг байhан обоогой хажуудахи хуушан hаглагар хасуури харагдана. Гоншог баабай заримдаа уйдадаг, тиихэдээ долоон наhатай өөрынгөө гуша хүбүүн Рабданиие дуудажа асараад, ямар нэгэ үльгэр гү, али гэр бүлэдэ боложо байhан hонинуудые асуудаг заншалтай. Заримдаа Рабданай эсэгэ үбгэн баабайгаа мөөртэй креслэ дээрэ hуулгаад, газаашань гаргадаг.

Уржадэр Гоншог баабай мүргэлтэй тэрэ хасууриин хажууда газар малтаад, бахана hуулгажа байхые харажархиба. Иимэ ушар үбгэниие ехэтэ гайхуулбашье, айлгабашье гээшэ. Ямар шалтагаар бурхан шажанда эсэргүү юумын хэгдэжэ байhые тэрэ ойлгожо ядаба. Гоншог үбгэн ехэ хүбүүнэйнгээ дайнда хосорhонhоо хойшо бурханда этигэхээ болиhон байбашье урданhаа хойшо бөө, ламанарай hүр занглтаhаа айдаhаниинь хүрэдэг аад, мүнөөшье жэхыхэдэл гэбэ. «Буряадууд хурим түрын болохо үедэ өөрынгөө гэрэй хажууда бахана hуулгадаг бэлэй»,—гэжэ үбгэн hанаадхина. Теэд тиимэ найр наадан ойро тойрон hаяар болохогүй байhан юм. Хэрбээ хасуурида эсэргүү юумэн хэгдэжэ байна гэбэл, баhашье энэ талаар үнинэй үгэ зугаа дуулдаагүй бэлэй. Зүгөөр шэнэ фермэдэ электрын гал оруулха тухай Аюша ашань хэлэдэг hэн. Теэд эндэ хасуури юуштэйб даа. hаяар шэнэ жэл болохо гэлсэнэ, тиихэдэ магад... Энэ бодолhоо Гоншог баабайн толгойдо гэнтэ нэгэ юумэ орошобо. Бэри басаган Рабдан хоёрой газаа гарамсаар, Гоншог баабай аша хүбүүн Аюшаяа дуудажа асарба.

—Аша хүбүүмни, миниишни шагнаха, хараха шадал hуларaa даа, гэбэшье бэри таа хоёрой юунhээшьеб даа hэгшэhэниинетнай мэдэхэдэл гэнэб.

—Шэнэ жэл болохоёо байнал, үбгэн аба. Рабдандаа ёлко бэлдэнэбди, баhа айлшадые хүлеэнхэйбди.

—Эды холо манайхин руу хэн айлшалжа ерэхэб даа. Аяар хоёр хоног соо харгыдаа ябаха хэрэгтэй...

—Үбгэн аба, таа хуушанайхяараа hананат. Манай шэнэ Огнёоло хүрэтэр холо бэшэ болоо ха юм. Мүнөө иишэ hайн харгы гаргагдажа, ондоо хүлэг морид гүйлдэдэг болоо. Дүтэ ойгуур байhан малша хүнүүд манайда айлшалхал байха.

— Зүб даа. Мүнөө булта хубиланхай. Шэнэ жэлээшье уридшалан угтаха болоо хат. Ухаан бодолойнгоо hулараашье hаа, минии hанахада, луу жэлэй гаратар үшөө дүшэн табан хоног байна.

—Сагшье хубилжа, хүнүүдэй заншалшье ондоо [б]олоо даа,—гэбэ Аюша.

—Энэшни зүб даа. Хэрбээ эсэ[..]шни могой жэлдэ наhа барадгүй hаа, шамайгаа сэсэн ухаатай байhандашни магтахал байгаа даа. Жаргалай зүб харгыгаар ябанаш, ашамни, шиниингээ хажууда бишни золтойб.

— Хэрбээ шинии золтой байбал, бишье, шинии гушанууд барандаа золтойнуудбди. Энэ золоймнай түлөө манай эсэгэ байлдаанда эрэлхэгээр тэмсэжэ унаа бшуу. Үбгэн аба, игэжэ хөөрэхэдөө юу хэлэхээ hананабта?

—Хүбүүхэмни шагналши. Таанад эсэгынгээ гэртэ ёлкоёо hуулгажа түхеэрhэн байнат. Хэзээ нэгэтэ бөөнүүдэй гол гэгдэhэн энэ нютагта нүүжэ ерэhэндэшни буруушаана бэшэб. Юуб гэбэл, энэ газар бэлшээреэршье, hайн, үбэлжэхэдэшье таарамжатай. Теэд ганса Рабданайнгаа ёлко хаана hуулгаха юумта. Ши үшөө гэр байратайшье болоогүй байна ха юмши.

—Оо, энээн тухай hанаа зобоhоной хэрэггүй. Бидэ ой тайгын ангуудай суглархаар ёhоор лэ ёлко хэхэ байхабди,—гэжэ тэрэнь хүхюутэйгээр хэлэбэ.

—Тэрэ обоогой хасуурииe ёлко болгохоёо hанаа бэшэ гүт?—гэжэ үбгэн Гоншог мэгдүүгээр асууба.

—Зүб даа, тэрээниие...

—Бурхан [з]айлуул!—гэхэ зуураа үбгэн аша хүбүүнэйнгээ бурханда шүтэдэггүйе hанаба.

—Бү ярагты, үбгэн абамни. Эндэ манай нүхэдүүд сугларха.

...Энэ нютагай холын фермэнүүдhээ малшадай hуужа ерэhэн хүлэршэhэн морид уяатай байна. Колхозой центрhээ машинаар хүнүүд баhа ерээ. Энэ мэдээжэ хасууриие унагааха гэлсэхэдэнь, хүнүүд олоор сугларaa ааб даа. hуулшын үедэ Огнёолодо иимэ олон зон сугларaагүй юм.

Долоотой Рабдан нэгэ хүнhөө нүгөөдэдэнь гүйжэ сагаа үнгэргөө бэлэй. Тэрэ ехэтэ баясажа, хүхижэ байгаа, юуб гэхэдэ, шэнэ жэлэй ёлко гэрэлтүүлхээр тэрэ томилогдоhон байгаа бшуу. Хүнүүдэй булта[..]і суглархада, ёлко тээшэ пампагар дэгэл үмдэhэн Гоншог баабай Дед-Мороз шэнгеэр түрүү зэргын шаргада hуунхай галдюулжа ябаба.

Үнинэй хасуури үзэсхэлэнтэ гоёор яларна. Наранай оромсоор рубильник холбоходонь, хасуури гоё hайхан дангина шэнгеэр үзэгдэжэ байгаа бэлэй.

Зэргэлээтэжэ байгаа хадын оройе, хүхэ огторгойе, үнгэ бүриин гэрэлээр ялалзажа байhан ёлкоёо харахадаа, Рабданай нюдэндэ баярай нёлбоhо дуhалнууд бии болоходол гээ hэн.

—Үндэр түрэлтэ гэгээн өөрөөшье энэ обоое энэ зэргээр гоёожо шадахагүй байгаа даа,—гээд Гоншог баабай аман соогоо гүбэрбэ.

— Юун тухай хэлэнэбта даа, — гээд Рабдан тэрээниие ойлгожо ядан байгаа hэн. Теэд үбгэн аба ехэ хүгшэрhэ[..] байжа, ойлгосогүй үгэнүүдые ходо хэлэдэг hэн. Рабдан hанаа алдаад, ёлко тойрон гүйшөө бэлэй.

Байгал БУДАЕВ.

РАССКАЗ

САНАШАН ХҮБҮҮН

Үбэлэй хүйтэн үдэр байба. [Ха]дын hүүл багаар дүрбэдэхи классай hурагша Дамба Хүшэгээ[р]эй хадаhаа санаар hолжорхо гэ[ж]э ошобо. Газаа хэды хүйтэн [б]айгаашье hаань, Дамба халуудаhандаа дэгэлээ тайлаад, hолжорхо эхилбэ.

Хадын оройhоо шуумгай доо[ш]оо буухада хэды гоё гээшэб [д]аа! Үдэршье бүри сүлөө сагтаа [h]олжоржо байhайб гэмээр лэ. [У]улын оройhоо доошоо болохо [т]уридөө санынши гүйдэл улам [т]үргэдэхэ. Малгайншни хоёр шэ[д]эбшэ хойшоо хиидэн, шэхэнэй[ш]ни хажуугаар агаар шууяха. Ай-да!.. Нюдэнэй эрээлжэлмээр [л]э...

Наадаhанаашье мэдээгүй байтарнь, нараншье орохо тээшээ [х]үтэлжэ байба.

Арбатайхан Дамба үшөөл наадаха hанаатай хадын оройдо хү[р]эршэнхэй гаража ерэбэ.

Баруун хойто зүгhөө хүйтэн [х]абар үлеэнэ. Дамба уулын оройдо тайлаhан дэгэлээ үмдөөд, шан[г]а шангаар хоёр тулуураараа зо[г]одон, доошоо шуумайн оробо. [Х]ойнонь хии саhан бурьяна. Урдаhаань халуудаhан хасар уруунь, жабар зохидхоноор үлеэhэндэл hанагдана.

Хурдан гүйдэлдөө дашууран, санаяа залажа үрдингүйгөөр газар дороhоо бултайжа гараhан шулуу мүргэжэрхибэ. Аяар холо хиидэн унахадаа, Дамба мэдээгээ алдажархёо бэлэй.

Нилээд болоhон хойно мэдээгээ ороходонь, харанхы болошонхой байба. Бодохо hанаатай хүлөө хүдэлгэхэдэнь, нюдэниинь эрээлжэлэн, толгойнь эрьешэбэ...

Эгээл игэжэ байхадань, хэншьеб даа, ойрохононь, саhан соогуур ябахадал гэбэ. Теэд Дамбын хараашалхадань, юуншье харагданагүй, гансал саhан сайна. «Шоно ябана бэшэ гү?»—гэhэн бодол толгойдонь түрэжэ айдаhаниинь хүрэбэ. Хажуудаа байhан тулуураа гартаа адхаад, харанхы сооhоо дуулдаhан hаршаганаан тээшэ гэтэжэ байтарнь, «Хотошо» гэжэ нэрэтэй нохойнь гаража ерэбэ.

Дамба баярлаhандаа нохойгоо баруун гараараа эльбэнэ. Хоншоор дээрэhээнь таалаад абана. Нохойнь эзэеэ олоhондоо баhал баярлан, хажуугаарнь тойрон, гиинан эрьелдэнэ. Теэд тэрэ хөөрхэй юунэйшье боложо байhыень ойлгоногүйл даа.

Баясаhандаа Дамба дааража байhанаашье мартажархиба. Зүүн хүлынь шэлбэ багаараа ехэл үбдэж[э], алхамшье хүүлнэгүй. Гэрыншье эндэhээ тиимэ холо бэшэ, оройдоол гурбан модоной газарта. Теэд ябаа hаа. үглөөшье болотор тиишэ хүрэхэ бэшэл.

Тойроод харанхы. Тэнгэриин оёорто «ониб-аниб» гэлдэжэ, hүниин одо мүшэд наадана. Хүйтэн hалхин баруун хойноhоо үлеэнэ.

Эгээл мүнөө гэртээ хайшан гэжэ хүрэхэб гэhэн гансахан бодол Дамбын толгойе эзэлнэ. Хайшан гэлтэйб? Хүлынь хүдэлгүүлнэшьегүйл!.. Үбшэнтэй гээшэнь!

—Хотошомни, Хотошомни наашаа, намая шагна. Энэниие зуугаад гэртээ хари!—гэжэ нохойдоо хандан, үрөөhэн бээлэйгээ аман соонь хэжэ үгэбэ.

Нохойнь ойлгоhондол адляар гиинан, харанхы соо далда орон гүйшэбэ.

Һүниин арбан саг багаар фермын hаалишан, Дамбын эхэ Дулмаадай түрүүтэй «Хотошо» нохойн мүрөөр дахан ябажа, даарашанхай, мэдээгээ алдаха болоhон заахан санашаниие олоо бэлэй.

Г. БАДМАЕВ.

Урилдаанда

**Һаарал халюунаараа
колхозой найрта
Һайбарлуулан ерэбэб,
мүнөө зорюута
Дала хүрэhэн
үбгэн Дамба
Дабтана hургаалаа,
шэбэнэн намда
«Урагшаа» гэhэн
захиралта, дуулаhаар,
Урмашан хиидэбэб,
унагшаал шабхадаhаар.
Һүүл зуулдан
Доржом зэргэлээд,
Һүүдэр мэтэ
hүүзэгэнэн үзэгдөө.
Табжаганаhан моридой
туруунууд дороhоо
Тахын ошоной
галнууд сасарна...
Һааралайнгаа нюрган дээр
арайл тогтон,
Һалхи татаhаар
ахижа гараhандам.
Хүн зон
хашхарна баясан
Мүнөөхи үбгэжөөлни
сэдьхэлээ уяржа.
Мүнгэн hахалаараа
нюурыем үрэнэ...
Бархирна гү, юундэ?
Яагаашьегүйл даа.
Буденнын сэрэгтэ
ябалсаhанаа hанаа!**

О. ОЧИРОВ.

БУРЯАД ҮНЭН

3-дахи нюур.
1964 оной январиин 21.

Шэнэ фабрика бодожо байна

Загарай тосхонһоо баруулан, Шэнэ-Бэрээниие үнгэрөөд, Шулуутай тээшэ ошоходо, харгын баруун талын ой соо гоёхон хоёр дабхар, мүн байрын олохон гэрнүүд харагдана.

Энэмнай һүүлэй жэлнүүдтэ баригдаһан «Татарский ключ» гэжэ нэрэтэй хүдэлмэришэнэй шэнэ тосхон болоно.

Шэнэ тосхон... Манай республикада һүүлэй үедэ бодоһон шэнэ тосхонуудые тоолохо болобол, олон юм бэзэ. Теэд энэ тосхон бусад тосхонуудһаа онсо илгаатай, энээниень дары ойлгохыншье аргагүй. Тосхоной мүнөө үедэ бодоһон хэдэхэн үйлсэнүүдээр ябажа, клуб, магазинуудтань орожо харабал, ойлгожо абахат.

Нэн түрүүндэ эндэ хуушарһан гэр байрануудые харахагүйт. Хоёр дабхар гэрнүүдынь, клуб, магазин, ерэһэн зоной ородог байра, һургуулинь саг зуурын котельнэһээ халуун уһаар дулаасуулагдадаг юм. Саашадаа айл бүхэндэ водопровод, канализаци оруулагдахаар хараалагдана. Энэ жэлдэ һургуулиин 2 дабхар шэнэ байшан, байрын 2 дабхар олохон гэрнүүд ашаглалгада үгтэхэ юм.

Хаана, ямар предприяти дээрэ ажалладаг зон эндэ ажаһуудаг юм гэһэн асуудал эндэ гаража болоно. «Татарский ключ» гэжэ карьероуправлени бии юм гэжэ дуулаһан байхат. Энэ барилгын түүхэ тухай тобшохоноор тогтобол, иимэ байна: 1950-яад оноор геологууд эндэ химическэ талаараа сэбэр избёосхын ехэхэн баялиг олоһон байгаа. Шэнжэлжэ, шалгажа үзэхэдэнь, шанараараа тон һайн, малтажа абахада бэлэн, саашадань хэрэглэгшэдтэ эльгээхэдэшье түмэр замда ойро гэжэ элирүүлэгдээ һэн. Тиигэжэ 1958 оной һүүлээр иишэ түрүүшын барилгашад ерэжэ, избёосхын шулуу малтажа абаха уурхайда түрүүшын тэһэрэлгэ дуулдаһан, шулуу шанаржуулха фабрикын түрүүшын шулуун табигдаа бэлэй.

Мүнөө эндэ фабрикын гол барилганууд: шулуу бутаргаха, томо жэжээрнь илгаха корпусууд, центральна котельнэ, табин автомашинын байха гараж, складууд, пожарна депо, хүдэлмэришэнэй столово гэхэ мэтэ баригдаад байна. Зарим шухала түхеэрэлгэнүүдшье асарагданхай, уурхайшье шулуу малтажа абахаар бэлэн болгогдонхой.

—Түхеэрэлгэнүүдээ тодхохо, хабсаргаха, водопровод, канализаци, теплофикаци татаха хүдэлмэри гол түлэб үлэнхэй. Тэрэшэлэн электрын элшэ дамжуулха утаһан гол корпусуудта татагдаха. Мүн зарим хамһабариин барилганууд бодхоогдохо,—гэжэ карьероуправлениин начальник Петр Семенович Сафронов хөөрэнэ.—Гадна фабрикаяа Шулуутайн леспромхоз тээшэ ошоһон түмэр замтай холбохын тула 3 километрэй зайда харгы татагдаха юм.

Фабрикын барилганууд тосхонһоо хахад километрэй зайда бодхоогдожо байна. Тосхон фабрика хоёрой хоорондо ногоон модотой зоно үлөөгдэнхэй. Ёһотойл манай үеын шэнэ түхэлэй промышленна һуурин эндэ бодожо байна.

Фабрикын ерээдүйн хүдэлмэри тухай, гаргаһан продукциинь хайша эльгээгдэжэ, ямар юумэндэ хэрэглэгдэхэ тухайнь карьероуправлениин главна инженер Михаил Гурьевич Ганницевтай хөөрэлдэжэ, тодорхойгоор һуража абабабди.

Фабрикаһаа 3,5 километрэй зайда избёосхын шулуу абаха уурхай оршоно. Хэды ехэ баялигай эндэ бии байһаниие ойлгохын тула иимэ тоо харуулая: жэлдээ эндэһээ 600 мянган тонно шулуун малтагдажа байха юм.

Ямар аргаар шулуу малтан абтахаб? Шулуун хабсагайнууд электрын хүсөөр хүдэлдэг тусхай станогуудаар үрэмдэгдэжэ, һүүлээрнь тэһэлэгдэхэ юм. Тэһэлэгдэжэ бутарһан шулуун дүрбэн кубометр удхууртай экскаваторнуудаар «КРАЗ-222» маркын 10 тоннын самосвал машинада ашагдажа, фабрикада асарагдаха. Эндэ буулгагдан сэбэрлэгдээд, вагонуудта ашаалагдажа, хэрэглэгшэдтээ эльгээгдэжэ байха.

Эндэ избёосхын шулуунһаа карбид-кальци гэжэ химическэ зүйл үйлэдбэрилэгдэхэ байна. Карбид-кальци гээшэмнай арадай ажахыда шухала хэрэгтэй. Газаар гагналгада, ацителен гэжэ нэрэтэй газ абахын тулада хэрэглэгдэдэг байна.

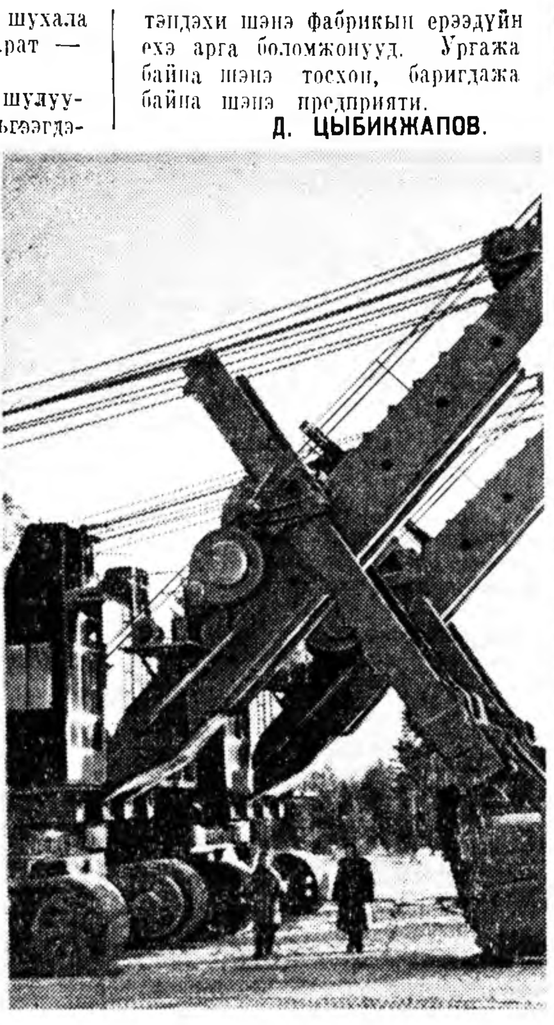
Тэрэшэлэн карбид-кальциие хэрэглэн, хүдөө ажахыда шухала хэрэгтэй химическэ препарат — гербицид гээшые абадаг.

50 миллиметрһээ жэжэ шулуунууд цемент...ын заводто эльгээгдэжэ, һайн шанартай, эрхим маркын цемент үйлэдбэрилгэдэ хэрэглэгдэхэ юм.

—Энэ талаар манай уурхайһаа абтадаг избёосхын шулуу цементнэ промышленностьда эльгээгдэхэдээ зөөхэйдэл байха,—гээд, Михаил Гурьевич энеэбхилэн хэлэнэ.—Мүнөө үедэ Тимлюгэй цемент-шиферэй завод шадарай Таракановска уурхайһаа, Слюдянка станци шадархи Перевал гэжэ уурхайһаа абтадаг избёосхын шулуунуудһаа үлэмжэ һайн юм. Тиигэжэ манай эндэ абтадаг шулуу хэрэглэдэг болоходоо республикымнай барилгын индустриин гигант—Тимлюгэй цемент-шиферэй завод «500», мүн дээшэшье маркын цемент үйлэдбэрилдэг болохо бшуу.

Иимэл даа, баригдажа байһан «Татарский Ключ» гэжэ уурхайн, тэндэхи шэнэ фабрикын ерээдүйн ехэ арга боломжонууд. Ургажа байна шэнэ тосхон, баригдажа байна шэнэ предприяти.

Д. ЦЫБИКЖАПОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: **уурхайда хүдэлхэ «ЭКГ-4» маркын экскаваторнууд бэлэн болонхой.**

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: **«Татарский ключ» гэжэ шэнэ тосхоной нэгэ үйлсэдэ.**

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

СОЦИАЛИС ОРОНУУДААР

СЭНХИР ТҮЛИШЫН НӨӨСЭ ОЛДОО

Венгриин газар дээрэ элирүүлэгдэһэн газай нөөсэнүүд 30 миллиард кубометр болоно. Сэнхир хүхэ түлишые долоон жэлэй турша соо түсэбэй ёһоор бэдэржэ байнхай. Энэ хүдэлмэри анхан Хайду-Бихар гэжэ нютагта эхилээ гэхэ. Энэ нютагта газар дороһоо гарадаг халуун уһатай булагууд ехэ элбэг. Түрүүшээр багахан түсэб табяад, 1—2 миллиард кубометр газай хэбтэшэ олохо гэжэ хараалагдаһан байгаа. Зүгөөр хэгдэһэн хүдэлмэриин үрэ дүнгүүд һанаһанайхиһаа һураггүй ехэ байба. Имагтал Хайдусобосло, мүн Тисса болон Дунайн хоорондохи бусад районуудта 20 миллиард шахуу кубометр газ олдоо һэн.

Мүнөө бэдэрэлгын хүдэлмэри үргэлжэлһөөр. Газарай ашагта малтамалнуудые бэдэрэлгын долоон партинуудай сейсмическэ приборнууд газарай нюусые шэнжэлэн үзэжэ байдаг.

Арадай ажахыда газ улам бүри ехээр хэрэглэгдэдэг боложо байнхай. 1963 ондо Хайдусобосло городһоо гараһан ехэ газопроводой барилга эхилһэн байна. Энэ газопровод мүнөө хойто зүгэй промышленна район хүрөөд, тэндэ хүдэлжэ байдаг металлургиин болон химиин заводуудые байгаалиин газаар хангана. Хайдусобосло Будапешт хоёрой хоорондо газопровод бариха хүдэлмэри түлэг дундаа. Тэрэ хадаа 1964 ондо ашаглалгада үгтэхэ байха. Энэ газопроводоор абтаһан газ томо предприятинууд болон ниислэлэй ажалшадай квартирануудые дулаасуулхын тулада хэрэглэгдэхэ байна. 1965 онһоо эхилжэ энэ газопровод ниислэл хотодо жэл бүри 300 миллион кубометр газ үгэжэ байдаг болохо.

Альфельдын урда зүгһөө Дунайварош хүрэтэр, һүүлээрнь Секешфехервар хүрэтэр газопровод татагдаха байна. Тиигэжэ Венгриин урда зүгэй городууд—Бекешчаба, Дьюла, Ходмезевашархей, Сегед городууд мүн лэ газ абадаг болохо юм.

Митрофан ПОПОВ,
ТАСС-ай корр.

Будапешт.

УЛАСХООРОНДЫН ХУДАЛДАА НАЙМААНАЙ ШУХАЛА АРГА НҮХЭСЭЛ

1964 ондо социалис Чехословаки уласхоорондын 30 шахуу яармаг болон выставкэнүүдтэ хабаадалсаха байна.

ЧССР-эй Худалдаа наймаанай палатынхидай ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсэһэнэй ёһоор, Брно, Лейпциг, Познань городуудта болохо уласхоорондын яармагуудта Чехословаки эд бараа эгээл ехээр харуулха юм. Эдэ городуудта Чехословакиин гадаадын худалдаа наймаанай нэгэдэлнүүд машина бүтээдэг промышленностиингаа хэдэн зуугаад шэнэ эд хэрэгсэлнүүдые, мүн машина, түхеэрэлгэ хариин гүрэнүүдтэ худалдаха арга боломжынгоо ургажа байһые нэн түрүүн харуулха байна.

Машина бүтээлгын промышленностиин хэрэгсэлнүүдые гадаадын оронуудта худалдадаг дэлхэйн арбан томо гүрэнүүдэй тоодо Чехословаки оролсодог. Харин металл отолдог станогууд, кузнечно-прессовэ түхеэрэлгэ, дизельнүүд болон мөөртэй тракторнуудые электровозууд ба оёдолой машинануудые хариин гүрэнүүдтэ худалдаха талаар Чехословаки дэлхэй дээрэ түрүү һууринуудай нэгые эзэлнэ. һүүлшын зургаан жэлэй турша соо тэрэнэй гадаадын худалдаа наймаанай эрьесэ 3 шахуу дахин, машина бүтээлгын хэрэгсэлнүүдые хариин гүрэнүүдтэ худалдалга 7 дахинһаа үлүүгээр ехэ болоо. Үнгэрэгшэ жэлдэ Чехословакиин ондоо гүрэнүүдтэ худалдаһан бүхы эд хэрэгсэлэй хахадынь машинанууд, промышленна түхеэрэлгэ байгаа һэн.

Чехословаки хадаа Европын, Азиин, Африкын городуудта эмхидхэгдэхэ уласхоорондын заншалта хэдэ хэдэн яармагуудта мүн лэ хабаадалсаха юм. һүүлшын жэлнүүдтэ Чехословаки болбол элдэб янзын мянга шахуу предприятинуудые хэдэн олон оронуудта абаашаһан байна. Тэдэнэй 200 гараниинь Азиин, Африкын, Латиин Америкын гүрэнүүдтэ эльгээгдээ һэн.

1963 ондо Чехословаки уласхоорондын 25 яармаг, выставкэнүүдтэ хабаадалсаа һэн. Тэрэ хадаа дэлхэйн машина бүтээлгын эд хэрэгсэлнүүдые харалга — Брнодо болоһон уласхоорондын 5-дахи яармаг эмхидхээ бэлэй.

Илья МАСЛЕННИКОВ,
ТАСС-ай корр.

Прага.

ГЛИЦЕРИН ҮЙЛЭДБЭРИЛХЭ ХЯМДА АРГА

Доктор Антоний Зелинскиин хүтэлбэри доро Щецинэй политехническэ институдай эрдэмтэд нефть болон байгаалиин газай холисын ашаар глицерин үйлэдбэрилхэ арга зохёобо.

Польшын эрдэмтэд Америкын химигүүдэй туйлаһан үрэ дүнгүүдые илаад ехээр ахижа гараа. Тэдэнэр һайн шанартай синтетическэ глицерин үйлэдбэрилхэ яһала бэлэхэн, хямда арга метод олоо бшуу. Тэдэнэй нээһэн энэ арга методые Экономическа Харилсан туһалалсалгын Советтэ хабаададаг социалис оронуудай мэргэжэлтэд эрдэм наукын горитой ехэ туйлалта гэжэ сэгнэһэн байна.

В. КУЗНЕЦОВ,
ТАСС-ай корр.

Варшава.

ВЕРТОЛЁДОЙ ТУҺАЛАМЖААР

Гүрэнэй Советэй байшангай хажуудань барижа байһанһаа болоһо, Берлинэй Маркс-Энгельс-плац гэжэ ехэ талмай ходо хаалтатай байдаг. Теэд иимэ байдалые автомашинануудай жолоошод обёорхоёошье болишонхой.

Гэбэшье энэ үдэр талмай ондоо шалтагаанаар хаагдаһан байба. Тиихэдээ тэрээн дээгүүр машинануудһаа байтагай, ябаган хүнүүдшье гараха ёһогүй байба. Ушарынь гэхэдэ, талмай дээрэ вертолёт буугаад, тэрэ дары вертолёдой хажууда санитарна машина ерэһэн байгаа. Энэ вертолёдоор хүдөө ажахын үйлэдбэриин кооперативай гэшүүн Фридрих Франк Шверинһээ Берлиндэ ехэ яаралтайгаар асарагдаһан юм. Энэ таряашан хүндөөр яһаа хухарһан байба. Тэрэнэй ами наһые абархын тулада яаралтайгаар операци хэхэ хэрэгтэй байһан. Иимэ операци тэрээндэ Берлинэй клиникэдэ хэгдээ һэн.

Е. БАШМАЧНИКОВ.
ТАСС-ай корр.

Берлин.

Хилын саанаһаа

Түсэб үлүүлэн дүүргэгдээ

ПХЕНЬЯН, январиин 18. (ТАСС). 1963 ондо ороной арадай ажахые хүгжөөхэ түсэбэй дүүргэлтын дүнгүүд тухай мэдээсэл Корейн Арадай-Демократическа Республикын Центральна Статистическэ Управлени тунхаглаба.

Промышленностиин талаар республикын үйлэдбэриин түсэб 101,5 процент дүүргэгдээ. 1962 онойхитой сасуулбал, промышленна продукци бүхы дээрэнь бүтээн гаргалга 1963 ондо 8 процентээр дээшэлһэн байна.

Орооһото ургамалнуудые тариха түсэб 101 процент дүүргэгдээ.

Ёһотойл харюу

ДЖАКАРТА, январиин 18. (ТАСС). Мүнөөдэр Индонезиин хүдэлмэришэд, алба хаагшад Джакартада байдаг Англиин хэдэ хэдэн предприятинуудые хиналта доро абаад, тэдээн дээрэ Индонезиин тугуудые намилзуулһан байна.

Эдэ предприятинуудай профсоюзуудай хэһэн мэдүүлгэ соо иигэжэ хэлэгдэнэ. Англиин хэдэг эзэрхэг түримхэй ябуулгадань, Индонезиин хилые оло дахин эбдэһэндэнь харюу болгон, Малайзиин федераци байгуулгада эсэргүү буруушаалта хэжэ байһанаа мэдүүлэн, Индонезиин арадай үмэнэһөө бидэнэр эдэ предприятинуудые хиналтадаа абажа, тэдэниис Индонезиин правительствада дамжуулан үгэнэбди.

Занзибарай правительствын буруушаалга

ЗАНЗИБАР, январиин 18. (ТАСС). Президент Каруме гэгшын тушаалһаа бууһан тухай тараһан зэрэб үгэнүүдые Занзибарай правительство буруушааһан байна. Эдэ зэрэб үгэнүүд «правительствадахи бодото байдалтай тааралданагүй. Правительство бата нэгэдэлтэй, нягта жагсаалтай гэжэ правительство үшөө дахин мэдүүлнэ» гээд, правительствын хэһэн мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

Империалистнуудай аяг аашануудые болюулха!

Панама—панамынхидай орон нютаг!

Америкын засагаархидай Панамада хэһэн шуһата аяг аашые уласхоорондын олониитэ тон ехэ зэбүүрхэлтэйгээр буруушаажа байһаар. Бүхы түрүү хүн түрэлтэн Панамын канал тухай США-тай хэгдэһэн богоолшолгын договор дахин хаража үзэхын түлөө Панамын арадай хэдэг үнэн зүб тэмсэлые дэмжэнэ, гэм хэһэн зэмэтэйшүүлые хатуу шангаар хэһээхэ гэһэн эрилтэ табина.

БУЭНОС-АЙРЕС. Америкын сэрэгэйхидэй Панамын амгалан тайбан улад зониие шуһата муухайгаар алаһантайнь дашарамдуулан, Аргентинэдэ байдаг Панамын посольство хуулита мэдүүлгэ хээ. Панама — «эрхэ сүлөөтэй, бэеэ даанхай орон», тиигээд «үйлэ хэрэгүүдэй боложо байхадашье, тэрэнэй һүүлээршье гадаадын сэрэгүүдэй хамааралсаха тухай Панамын правительство туйлта хээгүй юм» гээд энэ мэдүүлгэ соонь заагдана. Америкын сэрэгүүдэй аяг ааша Латиин Америкын эб найрамдалда, аюулгүй байдалда аюул тохёолдуулаа гэжэ мэдүүлгэ соонь онсолон тэмдэглэгдэнэ.

СОФИ. Болгариин профсоюзуудай Центральна Совет США-гай правительствада телеграмма эльгээбэ. Оронойнгоо хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай үмэнэһөө Панамын газар дээрэ ороһон Америкын булимтарагшадай аяг аашада эсэргүү эгээл эршэмтэй шанга буруушаалта энэ телеграмма соонь хэгдэнхэй. Болгариин ажалшад богоолшолгын договор үгы хэхын түлөө тэмсэжэ байһан Панамын арадай эрилтэнүүдые үгэ дуугүйгөөр дэмжэнэ, Америкын империалистнуудай бүдүүлиг аашануудые буруушаана, Панамын национальна талаараа бэеэ даанхай байдалые бүдүүлигээр эбдэхэ ябадалые буруушаана гээд телеграмма соонь хэлэгдэнэ.

ПАНАМА-СИТИ. Холбоото Штадуудтай дипломатическа харилсаануудаа таһалдуулха тухай Панамын правительствын шиидхэбэринүүдые дэмжэһэн хүсэ ехэтэй демонстраци Панама-Ситидэ үнгэрбэ. Городой үйлсэнүүдээр 3 мянга шахуу демонстрантнууд лозунгнуудые бараад гараһан байна. «Янкануудай империализм хосорон һалаг!», «Чиари, манай эрхэнүүдые аршалан хамгаала!» гэһэн лозунгнуудые демонстрантнууд барижа ябаа. Санта Анна гэжэ талмай дээрэ Панамын президент Чиари демонстрантнуудай урда үгэ хэлээ. Панамын канал тухай США-тай баталһан договорые дахин хаража үзэхые правительствамнай оролдохо хүсэлэнтэй гээд тэрэ мэдүүлээ.

КАРАКАС. Америкын сэрэгэйхидэй Панамын патриодуудые хүсөөр хюдаһанда эсэргүү буруушаалтын демонстраци Венесуэлэй Меридэ городто болоо. Демонстрацида хабаадагшад, гол түлэб эндэхи университедэй студентнүүд Америкын туг галдаһан байна. Меридэ городто Америкын гэгээрэлэй бүлэг хүдэлмэрилэгшэд болон журналистнуудай ерэхэдэ энэ демонстраци хэгдэһэн байгаа.

Араб гүрэнүүдые толгойлогшонорой зүблөөнэй шиидхэбэринүүд

КАИР, январиин 18. (ТАСС). Арабуудай нэгэдэмэл хүсэнүүдэй верховно главнокомандалагшын тушаалда ОАР-ай генеральна штабай начальник генерал-лейтенант Али Али Амерые томилхо гэһэн шиидхэбэри араб гүрэнүүдые толгойлогшонор үсэгэлдэр дүүрэһэн зүблөөн дээрээ баталан абаба.

Энээн тухай араб оронуудай лигиин генеральна секретарь Хасуна пресс-конференци дээрэ соносхоо.

Мүнөөдэр газетэнүүдэй мэдээсэһэнэй ёһоор, нэгэдэмэл командовани хадаа араб оронуудай лигиин оборонын дээдэ советдэ мэдэлтэй байха юм. Арабуудай бүхы арминуудай түлөөлэгшэдэй оролсоһон энэ командованиин штаб-квартира Каирта байха. Хэрбээ лигиин гэшүүн-гүрэндэ эсэргүүдээр ондоо тээһээ эзэрхэг түримхэй добтолгын болоо һаа, тэрээндэ сэрэгэй туһаламжа үзүүлхэ гэһэн зорилго энэ командованиин үмэнэ табигданхай.

Иордан мүрэнэй уһые һубагтуулан, хажуу тээшэнь урадхуулха арабуудай контр түсэб бэелүүлхын тулада тусхай комитет байгуулха тухай шиидхэбэри араб гүрэнүүдые толгойлогшонорой зүблөөндэ хабаадагшад баталан абаа гэжэ хэблэл мэдээсэнэ.

«Аль-Ахрам» гэжэ газетын мэдээсэһэнэй ёһоор, энэ түсэб байгша оной май һарада бэелүүлэгдэжэ эхилхэ юм. Араб оронуудай лигидэ ородог бүхы араб оронууд энэ хүдэлмэридэ мүнгэ һомолхо хэрэгтэ хабаадалсаха байна.

США-гай сэрэгүүд—Урда Вьетнамай эрье шадар

НЬЮ-ЙОРК, январиин 18. (ТАСС). Патриодуудай эсэргүүсэлтые Урда Вьетнамай бүлэг сэрэгэйхидэй хуха дараха гэһэн һэдэлгын буруу һүрэһэндэнь һанаата болоһон Холбоото Штадууд Урда Вьетнамай эрье шадар сэрэгэй шэнэ демонстраци хэбэ. Мүнөөдэр Сайгоной бухтада Америкын долоодохи флодой «Провиденс» гэжэ флагманска крейсер «һайн дуранай хэрэгээр» ерээ гэжэ Ассошиэйтед пресс агентство мэдээсээ. 12 мянган тонно уһанай шэгнүүртэй асари ехэ энэ сэрэгэй корабль олон тоото истребитель-самолёдуудай үдэшэлгэ доро Сайгондо хүрэжэ ерэһэн байгаа.

Сайгон ошохо замдаа крейсерэй мүрэн дээгүүр тамаржа ябахада Урда Вьетнамда байдаг США-гай элшэн сайд Лодж вертолёдоор ниидэжэ ерээд, тэрээндэ һууһан байна. Тэрэ хадаа хоёр часай турша соо долоодохи флодые командалагша вице-адмирал Мурертэй хөөрэлдөө. Нюуса энэ зүблөөндэ кораблиин зарим офицернүүдшье уригдаагүй.

Энэ корабль Сайгондо 3 үдэр байха гээд, флодой командованиин түлөөлэгшэ корреспондентнүүдтэ мэдээсээ. США-гай уһан мүрэнэй ябаган сэрэгэй 24 мянган солдадууд 7-дохи флодой мэдэлдэ үгтэнхэй гэжэ тэмдэглэхэеэ тэрэ мартаагүй. Эдэ солдадууд «хэрэгтэй боломсоорнь Зүүн-Урда Азиин амгалан бэшэ районуудта тэрэ дары абаашагдажа болохо» гээд, флодой командованиин түлөөлэгшэ тэмдэглээ.

Зыонг Ван Минь болон Урда Вьетнамай бусад тушаалта хүнүүдтэй хэлсээ хэхэ байнаб гээд, флодые командалагша вице-адмирал Мурер мэдээсээ.

США-гай долоодохи флодой сэрэгэй корабльнуудые Индиин океан руу эльгээхэ гэһэн шиидхэбэридэ эсэргүү хүдэлөөн Индонезидэ улам дэлгэрнэ.

Мэнэ һая американска посольствын байшангай дэргэдэ олон хүнэй хабаадалгатай демонстраци болоо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: **демонстраци дээрэ.**

БУУ ЗЭБСЭГ ХУРЯАХА ТАЛААР СААШАДАА ХЭЛСЭЭ БАТАЛХЫН ТҮЛӨӨ

ЛОНДОН, январиин 18. (ТАСС). Январиин 21-дэ Женевэдэ буу зэбсэг хуряаха асуудалаар 18 оронуудай эхилхээ байһан конференцитэй дашарамдуулан, Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Советэй гэшүүн Айвор Монтегю «Дейли Уоркер» газетэдэ статья тунхаглаба. Буу зэбсэг хуряаха талаар саашадаа дэбжэлтэ туйлаха арга боломжонуудые энэ статья соогоо шэнжэлжэ үзэһэн байна.

Конференци хадаа «Эб найрамдалай хэрэгэй аша туһада болгоомжотой шиидхэбэринүүдые» абажа болохо аргатай гэжэ тэмдэглэхэ зуураа, «Агууехэ гүрэнүүдэй һайн дуранай болон харилсан ажаллалгын оршон байдалда хүдэлхөөр бэлэн байбалнь», имагтал энэ ушарта дэбжэлтэ туйлагдажа болохо гээд Монтегю һэргылэн һануулна. Энээнтэй дашарамдуулан, баруун гүрэнүүдэй дипломадуудай эрхилдэг ябуулга саашанхи хэлсээнүүдые туйлаха гэһэн тэдэнэй өөһэдынь хүсэлэнтэй мүнөө болотор алгасадаг байгаа гэжэ Монтегю тэмдэглэнэ. Буу зэбсэг хуряаха талаар дэбжэлтэ туйлаха дуратай байһан тухай гаа тэдэнэй хэдышье хэлэбэ. Холбоото Штадууд НАТО-гой олон талын ядерна хүсэнүүд байгуулха түсэбүүдээ бэелүүлхын тула ехээр оролдоно гэжэ Монтегю бэшэнэ. НАТО-гой олон талын ядерна хүсэнүүд байгуулагдабал, ядерна буу шабхые хургаараа дараха арга боломжо Бонндо олгогдохо бшуу. Англиин правительство сэрэгэйнгээ гаргашануудые бага болгохын гү, али тэрэбээрнь байлгахын орондо тэдэниие хэмжээлэшэгүй ехэ богожо байнхай гээд Монтегю саашань бэшэнэ.

Эб найрамдалай аша туһада «зүйтэй зүбөөр хэлээ ойлгосохо» ябадал туйлахыень буу зэбсэг хуряаха асуудалаар болохо конференцидэ хабаадагшадые Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Советэй гэшүүн статьягайнгаа түгэсхэлдэ уряална.

ХЭЖЭНГЫН СОВХОЗДО

МАЛШАД — МЕХАНИЗАТОРНУУД

Совхоздо эмхидхэгдэһэн механизаторнуудай һургуули хоёрдохи мэлээ ажаллана. Малшад ажаллажа байгаад тэрээндэ һуралсадаг. Үнгэрһэн жэлдэ олон хүн механизатор мэргэжэлтэй болоо юм.

Жэшээнь, Бахалайтын бригадын малшад Ц-Д. Пунсыкнамжилов, Н. Жамбалдоржиев, А. Дугаров, Д. Замбалаев гэгшэд трактористын мэргэжэлдэ һураад, фермэ дээрээ хабарай тарилгада ябалсаһан байгаа. Мүнөө тэдэнэр дахин һургуулида ябажа, комбайнер болохоёо байнад.

УЛААН ТУГТА ХҮРТЭБЭ

Коммунис бригадын нэрэ солодо хүртэһэн Улаан-Гангын фермынхид һүһаалгаар түрүү һуури эзэлжэ, совхозойнгоо дирекци болон парткомой дамжуулгын Улаан тугта хүртөө. Тэрэ бригадые Дагба Цыдыпович Цыдыпов хүтэлбэрилнэ.

Үнгэрһэн жэлэй дүнгөөр һаалишад Юмжит Дамбаева, Цырендолгор Цибжитова гэгшэд шалгаран гараа. Эдэнэр үнеэн бүриһөө 2—2 мянгаһаа дээшэ һү һаагаа юм.

Ш. Бадмаев.

Редактор **Ц. О. ОЧИРОВ.**

БУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур.
1964 оной январиин 21.

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора —23-67, зам. редактора —38-42, зам. редактора —35-84, секретариата —27-37, отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни —47-59, 35-14, промышленного производства и партийной жизни —48-89, 33-61, корректорская —35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологического —24-74, советского строительства и быта —34-93, рабселькоров и писем —25—41, 38-30, информации —32-74 и переводов —34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.

Н00017. Зак. № 41.